

Novák, Přemysl

Odkaz Leoše Janáčka Filosofické fakultě

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. F, Řada uměnovědná.
1957, vol. 6, iss. F1, pp. 77-101

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/110543>

Access Date: 06. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

PŘEMYSL NOVÁK

ODKAZ LEOŠE JANÁČKA FILOSOFICKÉ FAKULTĚ¹

Prameny, literatura

Byl opravdu nejvyšší čas přistoupit k zpracování dokumentů vztahujících se k odkazu Leoše Janáčka filosofické fakultě v Brně, historicky věrně objasnit události a jevy, spojené s projednáváním Janáčkovy pozůstalosti, určit podíl filosofické fakulty a celé university při vytváření badatelského centra o Janáčkově — Janáčkově archivu, a pouze nastínit bohatost a rozmanitost Janáčkových sbírek, písemných materiálů a rukopisů, patřících fakultě. Nezájímavým bude i finanční obraz o prosperitě a funkci janáčkovských fondů náležejících do nedávné doby rektorátu university, který je spravoval pod vedením zvláštní komise.

Impuls k této práci vzešel vlastně z několika příčin. Především to bylo v roce 1954 sté výročí Janáčкова narození. Dále z nesplněného závazku fakulty publikovat v universitní ročence každoročně zprávu o stavu a práci v Janáčkově archivu.² Třetí příčinou byl určitý přelom v badatelské janáčkovské práci, ke kterému dochází právě v souvislosti se zřizovaným Museem Leoše Janáčka v Brně.³ Na závěr této pracovní etapy, v níž filosofická fakulta zabezpečila a rozhojnila Janáčkův odkaz — jak je to patrné z jednotlivých kapitol — je třeba celkově shrnout výsledky této činnosti. V takové šíři, jak jsme přistoupili k zpracování, děje se tak po prvé. Stojíce v zamyšlení nad rozsáhlým odkazem Leoše Janáčka, litujeme jen toho, že nebyl vybudován v těsné souvislosti s hudební vědou veliký ústav pro otázky soudobé hudby, k nimž právě Janáčково dílo má dnes nejbliže.

Celou práci rozčleňujeme podle věcného obsahu pramenů na čtyři hlavní kapitoly, které pojednávají o pozůstalostním řízení, o smlouvách, o Janáčkově archivu a o janáčkovských fondech. Hlavní a jedinou oporu tvořily dochované pramenné památky a písemnosti uložené v Janáčkově archivu, na něž se také odvolávám. K objasnění a doplnění mnoha sporných a chronologicky nepřesných míst význačnou měrou přispěly pozůstalostní spisy bývalého okresního soudu civilního pro Brno město zn. D V 481/28, uložené dříve ve spisovně a v notářském archivu u lidového soudu civilního v Brně a nyní v SAB ve sbírce vyskartovaných soudních spisů, C 42, fasc. 2702. Dále soudní spisy bývalého krajského soudu civilního v Brně zn. Ck I 284/30, uložené rovněž ve Státním archivu v Brně, fasc. C 42, ve sbírce vyskartovaných spisů 1031. K drobným doplňkům přispěly též archivy rektorátu a filosofické fakulty.

Z literatury, týkající se našeho úkolu, můžeme uvést pouze několik časopiseckých článků. Nejvýznamnější je příspěvek Vl. Helferta o soustředění památek po Leoši Janáčkově.⁴ V největší stručnosti tam postihuje význam

Janáčkova odkazu a zvláště podtrhuje fakt, že se v Brně podařilo soustředit památky po Janáčkovi v takové úplnosti jako dosud u žádného jiného našeho skladatele. Příčinu spatřuje v tom, že dědičkou Janáčkovy pozůstalosti se stala filosofická fakulta a že toto dědictví rozhojnila Zdenka Janáčková věnováním vzácných památek. Helfert již v této studii načrtl smělý ediční plán soustavného publikování dokumentárních pramenů a děl Janáčkových, k čemuž byly tehdy učiněny se strany filosofické fakulty a Hudební matice Umělecké besedy v Praze první kroky. Tehdy také byla založena Janáčkova společnost, která si vytkla jako svůj hlavní úkol postavení Janáčkova pomníku v Brně vedle péče o rozšiřování Janáčkova díla, pokud to nezasahovalo do sféry úkolů filosofické fakulty.

Všechny další řádky Helfertovy jsou dokumentárním svědectvím usilovných snah po získání všech dostupných památek po Janáčkovi. K tak vysokému stupni soustředění mohlo dojít právě proto, že se na ně pamatovalo včas, aby se zabránilo u nás bohužel ještě běžným případům, že se sbírání dokumentů o životě a díle našich umělců děje nesoustavně a pozdě, až se roztrosí na všechny strany. Největší význam zde měl dar Zdenky Janáčkové, jíž Helfert v závěru studie vzdává slova díky a uznání.

První zasvěcenou zmínku o Janáčkově odkazu uveřejnil Gracian Černušák.⁵ Je ještě stručnější než Helfertova, ačkoli se dotýká všech podstatných znaků Janáčkova odkazu a daru Zd. Janáčkové. Zmiňuje se také o tom, že Zd. Janáčková věnovala hudebně historickému oddělení Moravského musea v Brně celé zařízení Janáčkovy pracovny, jež byla pro nedostatek místa dočasně instalována v Městském museu. Šířeji osvětluje některé okolnosti souvisící se vznikem Janáčkovy společnosti.

Ještě se musíme zmínit o dvou příspěvcích staršího data. V prvním z nich dává Vl. Helfert směr janáčkovskému historiografickému bádání a edicím.⁶ Jako základní požadavek před synthetickými pracemi vytyčuje zpracování dílčích problémů monografickým způsobem. Na těchto myšlenkách rozvinul pak plán činnosti Janáčkova archivu. Druhým příspěvkem je stař Jana Racka v Musikologii.⁷ Autor zdůrazňuje význam rychlého soustředění a poměrně celistvého uchování památek na L. Janáčka. Po zásluze zde vysoce oceňuje nezištný podíl Zd. Janáčkové na tomto zcela mimořádném kulturním činu. Popisuje stručně rozsah daru a tehdejší stav uložení janáčkovských pramenů, které byly v Brně tehdy soustředěny tak, že písemné prameny k životopisu Janáčkovu a k jeho tvorbě z první doby byly uloženy v hudebněvědeckém semináři a prameny k tvorbě po převratu (1918) i prameny museálního rázu byly deponovány v hudebně historickém oddělení Moravského musea.⁸ Nakonec stručně glosuje dosavadní činnost Společnosti Leoše Janáčka v Brně, jejíž přípravný výbor se ustavil 22. října 1933 a jejíž stanovy byly schváleny 5. května 1934. Hovoří také o jejích nejbližších úkolech.

Stranou námětu naší studie, ale důležité pro objasnění vztahů mezi L. Janáčkem a K. Stösslovou, jsou studie Bohumíra Štědrone, zejména Janáčkův Zápisník zmizelého, Tempo XX/1947—1948, str. 239 a Janáčkovy listy důvěrné, Hudební rozhledy VI/1953, str. 608.

Nejnověji o současném stavu organizace bádání o L. Janáčkovi se rozepsala Th. Straková v článku Památky na Leoše Janáčka.⁹ Navazuje na předcházející programové směrnice — zvláště Helfertovy, zmiňuje se o válečných ztrátách, ale nevysvětluje blíže, proč a jak byl Janáčkův archiv ponechán i po roce 1945 jako depositum v Moravském museu. Velmi cenný a poučný je nástin postupu

při konservaci památek a katalogisaci. Mimo jiné pak uvádí, že korespondence dosáhla již 10 179 inventárních čísel. A to ještě není úplná. Závěrem vykresluje perspektivu budoucího chystaného Janáčkovy musea, které je již od roku 1957 v provozu.

Toť v podstatě vše, co bylo o Janáčkově odkazu filosofické fakultě dosud napsáno.¹⁰ Ve všech uvedených příspěvcích se vyzvedá jedinečnost a úplnost, s níž jsou v důsledku odkazu a daru uchovány památky o životě a díle největšího moravského skladatele.¹¹

Podíl filosofické fakulty na autorském právu Leoše Janáčka

Leoš Janáček zanechal po své smrti pět písemných testamentů, z nichž čtvrtý a pátý se podstatně liší od předcházejících. Proto také pozůstalostní řízení probíhalo zdlouhavě od 22. srpna 1928 do 3. února 1934, kdy nejvyšší soud uzavřel svým rozhodnutím spornou záležitost o památník.¹ Vlastní pozůstalostní řízení bylo ukončeno 8. března 1933. Zde byla také definitivně projednána otázka autorských práv, která Janáček výslovně nikomu neodkázal. Zcela ve smyslu poslední vůle a s podporou zákonitých dědiců bylo pak Janáčkovy autorské právo přiznáno filosofické fakultě v Brně.

K hájení svých autorských práv se přihlásil Leoš Janáček 17. října 1922 do Ochranného sdružení autorského (dále OSA). Při podepisování smlouvy o postupu autorských práv Ochrannému sdružení autorskému Janáček výslovně poznamenal: „Vyjmuty z postupu autorského práva musí býti skladby moje, jež vydává Univ. edice a Uměl. beseda (hud. odbor), a samozřejmě skladby mé, jež vydají a vydaly i jiná nakladatelstva.“ Byla tudíž díla Janáčkovy zastupována s omezením podle jeho přání. Když 12. srpna 1928 zemřel, mělo být ve smyslu § 5 společenské smlouvy této instituce jeho členství zrušeno.² Avšak představenstvo OSA se zřetelem na probíhající pozůstalostní řízení vyšlo dědicům vstříc a použilo výjimečně svého práva ve smyslu § 13 společenské smlouvy³ na výkon autorských práv zemřelého skladatele pro další čtyři roky, to jest do 12. srpna 1932.

V průběhu pozůstalostního řízení byly honoráře vypláceny vcelku jedinému společnému zástupci, kurátorovi pozůstalosti F. Rudišovi.⁴ Ochranné sdružení autorské hodnotilo finančně celou zastupovanou hudební tvorbu, nikoli jednotlivá díla, a proto také na příklad nemohlo určit příslušný podíl z autorského honoráře na jednotlivá díla odkázaná K. Stösslové.⁵

U odkázaných práv z operních děl byla evidence příjmů jednoduchá, neboť každá opera měla svůj účet a vědělo se přesně, co která vynesla a komu honorář náleží. OSA však neúčtovalo výnos autorských práv z provozování jednotlivých skladeb, nýbrž autorům přidělovalo ročně poměrný díl z celkového zisku sdružení za celé chráněné dílo podle klíče určeného zvláštní komisí členských důvěrníků. Janáčkovými operami se OSA zabývalo na příklad jen mimo jevištní provozování, tedy jejich gramofonovou a rozhlasovou reprodukcí a podobně. A konečně začátkem třicátých let nebylo ještě přesně známo, co všechno z Janáčkovy tvorby spadá pod pravomoc Ochranného sdružení autorského.

12. srpna 1932 po čtyřech letech od smrti skladatele měla s definitivní platností vypršet lhůta prodloužené ochrany Janáčkových děl v OSA. Děkanát filosofické fakulty se v souhlase se zájmy Janáčkovy odkazu staral

o další přihlášku. Právní poradce Ochranného sdružení při zkoumání soudní odevzdační listiny připadl na nevyřešenou otázku, která ušla všem právníkům, pracujícím v Janáčkově pozůstalosti, že totiž filosofické fakultě byl odkázán výnos hudební tvorby, ale ne autorská práva. K dořešení tohoto případu bylo nutno zavést dodatečně pozůstalostní řízení v tom smyslu, aby se autorská práva přičkla filosofické fakultě nebo někomu jinému. Dále pak OSA zpřesnilo své tvrzení,⁶ že autorská práva po Leoši Janáčkově náležejí universálním dědicům, to jest Zdence Janáčkové, pozůstalosti po sestře Josefě Dohnalové, neterním Markétě Janáčkové, Růženě Guttenbergové a synovci Bedřichu Janáčkově. Jedině ti se mohli pravoplatně přihlásit o zastupování a požitky z autorských práv. Mělo-li OSA i nadále zastupovat autorská práva L. Janáčka, museli dědicové nebo právní zástupci podle jeho nového požadavku jednak prokázat svůj právní poměr k původnímu vlastníku autorských práv, to jest, k Leoši Janáčkově, jednak zplnomocnit společného jediného zástupce, jenž by byl oprávněn přijímat veškeré honoráře připadající dědicům. S ním bylo by také Ochranné sdružení autorské vedlo všechno jednání.

Když se Zdenka Janáčková 9. srpna 1932 seznámila s obsahem přípisu OSA, prohlásila, že navrhne ostatním dědicům, aby zplnomocnili fakultu jako společného zástupce u Ochranného sdružení autorského.⁷ Ve skutečnosti byl postup ještě rychlejší a snadnější. Oznámila jej notářská kancelář A. Tesaře děkanátu filosofické fakulty příštího dne.⁸ Poněvadž totiž ostatní zákonití dědicové přistoupili dědicou dohodou⁹ na to, že jim budou vyplaceny jen peněžité částky, a vzdali se dalších nároků na pozůstalost, stala se jedinou dědicou autorských práv Zdenka Janáčková a jen ona sama byla oprávněna o nich jednat. Jak jsme již uvedli, byla Zd. Janáčková ochotna podepsat prohlášení v tom smyslu, že v pojmu výnos hudební tvorby, který připadl filosofické fakultě s dočasným omezením,¹⁰ je také zahrnuto autorské právo. Vyřešení komplikující se otázky autorského práva nebylo tím však ještě zdaleka uzavřeno. Aby členské konto Leoše Janáčka u OSA nebylo rušeno, požádal děkanát filosofické fakulty, aby bylo vedeno dále až do definitivního rozřešení otázky.¹¹

Shledávání požitků plynoucích z autorského práva bylo velmi pracné. Leoš Janáček totiž za svého života buď odstoupil svá autorská práva různým firmám, buď si je ponechal a uzavřel jen nakladatelské smlouvy s různými nakladatelskými firmami, anebo svá díla zatím nechtěl vydat. Bylo tudíž třeba poříditi soupis Janáčkovy hudební tvorby, který by rozlišoval díla, u nichž Janáček postoupil svá autorská práva, a díla, u nichž si autorská práva ponechal. Zde pak bylo třeba ještě dalšího dělení, a to ná díla, která byla již vydána na základě nakladatelských smluv, a díla, která tehdy ještě vydána nebyla. V podobném smyslu bylo třeba roztržiti a sepsat i Janáčkovy díla literární.¹² Proto děkanát požádal ředitele hudebněvědeckého semináře Vl. Helferta, aby podle uvedených hledisek pořídil seznam děl L. Janáčka. Při jeho zpracování se Helfert opřel o soupis hudební tvorby, vypracovaný k pozůstalostnímu řízení.¹³ V Janáčkově archivu se dochovalo dvojí rukopisné znění, a to ze 17. a z 18. října 1932. Soupisy se týkají hudebních děl. Janáčkovy literární práce knižní a články ve sbornících, v časopisech a pod. zachytil Št. Souček¹⁴ a vypracoval 30. září 1932 velmi kusý a neúplný jejich seznam.

Podle Helfertova zjištění postoupil Leoš Janáček svá autorská práva Hu-

dební matici, Mojmiru Urbánkovi, Oldřichu Pazdírkovi a Universální edici.¹⁵ U některých vydaných skladeb si Janáček ponechal autorská práva,¹⁶ a rovněž tak u skladeb dosud nevydaných. V seznamu¹⁷ pořízeném Vl. Helfertem nejsou zahrnuty skladby, které tenkrát nebyly ještě nalezeny. I u nich si Janáček autorská práva ponechal.¹⁸

Seznam literárních prací, jak uvedeno, byl vypracován značně všeobecně a neúplně. Vysvětlení nalezneme v dovětku k seznamu. Je typické pro tehdejší dobové nazírání na Janáčkovu činnost literární, vědeckou i konec konců kompoziční. Nevídá se v ní nic jiného než kuriozita. S tím jsme se na příklad setkali i při odhadu skladatelské pozůstalosti. Zde se vyslovuje pesimistické mínění, že nové nebo sebrané vydání literárních prací Janáčkových, zejména jeho *Návodu pro vyučování zpěvu a Úplné nauky o harmonii* a snad i jiných prací, o nichž však sestavovatel St. Souček nepíše, by znamenalo pro fakultu větší náklad než zisk. Přes to, že nebylo dosud učiněno vše pro živou popularisaci Janáčkových theoretických statí, skutečnost sama překonala tento názor.¹⁹

Po správném vyhotovení všech náležitostí, souvisejících s řádným výkonem autorského práva, mohlo být konečně na 3. března 1933 stanoveno ukončení pozůstalostního řízení. Zde se měla dodatečně projednat otázka autorských práv, která Janáček výslovně nikomu neodkázal, a dále se měly stanovit zásady pro vyúčtování mezi Zd. Janáčkovou a K. Stösslovou z honoráře poukazovaného Ochranným sdružením autorským. Závěrečné jednání pozůstalostního řízení však bylo na žádost moravskoslezské finanční prokuratury²⁰ přeloženo na 8. března 1933. Zákonití dědicové autorského práva po L. Janáčkovi se skutečně vzdali svých nároků ve prospěch filosofické fakulty.²¹ Zdenka Janáčková také prohlásila, že si na autorská práva nečiní žádných nároků a že souhlasí s tím, aby veškerá autorská práva, týkající se jak hudební, tak i literární tvorby zůstavitele, připadla Masarykově univerzitě v Brně, neboť tvoří součást výnosu hudebních děl, který jí byl zůstavitelem odkázán.

Zbývalo tedy ještě projednat výši honorářů z autorských práv K. Stösslové. Podle návrhu přizvaného odborníka, tehdejšího ředitele konservatoře skladatele Jana Kunce, bylo usneseno, aby K. Stösslové bylo každoročně filosofickou fakultou vyplaceno 8 % tantiém za *Zápisník zmizelého* a II. kvartet z celkového příjmu autorských honorářů z Ochranného sdružení autorského.²² Tím bylo ukončeno vlastní projednávání pozůstalosti a zbývalo jen vyřešení sporu o tom, komu patří památník s Janáčkovou poslední vůlí.²³

Po této dohodě nebylo žádných překážek, aby se filosofická fakulta přihlásila u OSA jako jediný dědic autorských práv po Leoši Janáčkovi, což také 10. dubna 1933 učinila. Představenstvo OSA rozhodlo ve schůzi 4. května 1933, aby s filosofickou fakultou byla uzavřena smlouva, na jejímž podkladě by byla hájena autorská práva Leoše Janáčka. Současně zaslalo smlouvu k podpisu. Podle ní se při vyúčtování odpočítávala režie v téže výši jako všem členům a smluvním zájemcům a ovšem i daň z obratu. Vyúčtování se provádělo za provozovací a rozhlasová práva jednou v roce, za mechanická práva čtvrtletně. Ke smlouvě bylo třeba předložit na příslušných kartotékových listech seznam Janáčkových skladeb spadajících pod pravomoc Ochranného sdružení autorského. Tento seznam vypracoval Vl. Helfert a zařadil do něho i ta díla, která byla nalezena v pozůstalosti a nebyla dotud vydána. Seznam obsahoval celkem 214 lístků.²⁴

I.

Po rozhodnutí soudu v otázce autorského práva můžeme již sledovat, jak filosofická fakulta plnila poslední Janáčkův odkaz ve funkci autorského ochránce svěřených děl a jak pečovala o jejich vydávání a popularisaci. Může z toho vysvitnout, jaké boje sváděla fakulta s četnými snahami po úpravách a revisích Janáčkových skladeb, jaké potíže překonávala při vyjednávání s nakladateli, s ředitelstvími divadel a jak plnila jiné povinnosti, vyplývající z funkce strážce čistoty a autorské nedotknutelnosti Janáčkovy skladatelského odkazu a z funkce kurátora nad správným plněním jeho poslední vůle. Podáme zde přehled vydavatelských a provozovacích smluv, které uzavřel na svá díla Leoš Janáček sám a od jeho smrti až do roku 1954 filosofická fakulta. Opíráme se o pramenné dokumenty dochované v Janáčkově archivu, o kopie smluv a o korespondenci.²⁵

Proberemé nejdříve ty méně komplikované a omezíme se v podstatě na poslední desetiletí jeho života. Dne 12. ledna 1928 podepsal nakladatelskou smlouvu s postoupením neomezených a přenosných autorských práv na *Glagolskou mši* s vídeňskou Universální edicí. Postoupil jí také provozovací a nahrávací práva. Za dva měsíce, 26. března 1928, podepsal nakladatelskou smlouvu s týmž nakladatelstvím na *Řikadla*, jen s tím rozdílem, že je zde výslovně škrtnuto nahrávací právo. Úmluva obsahuje jinak běžné podmínky. Výše honoráře z prodaného výtisku byla určena na 15 % krámské ceny. Janáček si vymínil, že rukopis zůstane jeho majetkem. Ve stejném smyslu jako na *Glagolskou mši* uzavřel 14. srpna 1926 nakladatelskou smlouvu s Universální edicí na *Vojenskou symfonii*. Dohoda má běžný text. Opět se objevila vsuvka jako téměř u všech předcházejících úmluv, pokud se o tom zmiňovaly, že se přídavky, zkracování a jiné úpravy mohou provádět jen s předběžným přehlédnutím a schválením autorem. Dále byla připojena poznámka, že smlouva vstoupí v platnost tehdy, jestliže Universální edice dosáhne dohody s Hudební matičí o samostatném odbytu pro Československo.²⁶ Na první vydání *Zápisníku zmizelého* uzavřel smlouvu 20. dubna 1921 s brněnským nakladatelem Ol. Pazdírkem. Zápisník měl vyjít jako samostatný celek v českém, francouzském a německém jazyce. Provozovací právo si ponechalo nakladatelství a bylo získáno kýmkoli zakoupením k provozování potřebného notového materiálu. Protože smlouva platila výslovně pro první vydání byla pro druhé vydání uzavřena smlouva jiná, a to již mezi Státním nakladatelstvím krásné literatury, hudby a umění a filosofickou fakultou 28. července 1953.

4. listopadu 1921 vrátilo nakladatelství Universální edice L. Janáčkoví potvrzenou vydavatelskou smlouvu na operu *Káta Kabanová*. Smlouva obsahuje běžné úmluvy o výši honorářů z prodeje a ze zapůjčení materiálu k provozování opery, z klavírního výtahu, o počtu autorských výtisků, o výši zálohy a pod. Scénické provozovací právo bylo rovněž postoupeno nakladateli. Proto mu připadlo také právo k překladům do jiných jazyků. Mohl podnikat všechny vhodné kroky v zájmu díla. Z celkového výtěžku z provozování měla Universální edice obdržet z provedení v české řeči 10 %, s výjimkou Národního divadla v Praze a v Brně, z provedení v německé řeči 20 % a z provedení v jiných jazycích 30 % provise z odbytu. Janáček se zavázal zaplatit ze svého podílu německému překladateli 15 % výtěžku z provozování. Zároveň potvrdil, že podíl libretistův byl již uspořádán. Také v tomto případě

vyhradil Janáček Hudební malici výhradní zastoupení prodeje klavírního výtahu v naší zemi.

Jedno z mála dosud nevydaných děl Janáčkových je jeho opera *Šárka*. Již 14. ledna 1926 v dopise Universální edici odstoupil jí Janáček své dílo k vydání. Byla uzavřena smlouva, celkem shodná s ostatními.²⁷ Universální edice souhlasila s podmínkami a přebrala ihned příslušnou odpovědnost, ale přesto se vydání hodne neuskutečnilo. Universální edice se po druhé válce znovu vrátila k chystanému vydání. V dopise 10. února 1948 požádala děkanát filosofické fakulty o svolení k zapůjčení klavírního výtahu a libreta opery *Šárka* ze Státního divadla v Brně k studijním účelům. Děkanát ovšem neměl žádných námitek, avšak dosud není patrný žádný výsledek v té věci.

Jedna z nejpečlivěji vypracovaných nakladatelských smluv byla smlouva na operu *Věc Makropulos*, již L. Janáček uzavřel 15. července 1926 za svého letního hukvaldského pobytu s Universální edicí.²⁸ Smlouva má dvě části. V první jsou vytyčeny obecně smluvní zásady a odkazuje se v ní na zvláštní smlouvu o odstoupení autorských práv. V druhé smlouvě jsou udávány podmínky. Jsou zde již zahrnuty i požadavky Karla Čapka, autora románu, z něhož vyrostlo libreto opery. Podle této úmluvy má dostat Janáček vyplaceno z každého prodaného a zapůjčeného materiálu 8 % a K. Čapek 2 %. Z každého prodaného klavírního výtahu s textem má se Janáčkoví vyplatit 12,8 % a Čapkovi 3,2 % z krámské ceny. Z každého dalšího vydání pak Janáčkoví 12 % a Čapkovi 3 % z krámské ceny. Z každého prodaného a zaplaceného libreta v české řeči má dostat spisovatel 15 % krámské ceny za exemplář. Z libreta v německé a jiné řeči pak 5 % za exemplář. Výlohy s pořízením klavírního výtahu s textem převzal na sebe Janáček. Dále je text úmluvy shodný s předcházejícími dohodami o operách, ale je doplňován o příslušné body smlouvy, kterou uzavřel Janáček s K. Čapkem. Rozhodně však toto smluvní jednání bylo vůbec nejrozsáhlejší a nejprecisnější, které kdy Janáček vedl s libretisty.

Došlo k němu tak, že divadelní a literární zastupitelství Františka Khola, které zastupovalo autorské zájmy Karla Čapka, poslalo Leoši Janáčkoví dopis 23. ledna 1926 a žádalo v něm o sdělení zásad v připravované smlouvě. Žádalo o přesné číselné vyjádření podílu, jenž by měl připadnout K. Čapkovi ze všech příjmů plynoucích z opery. Šlo o všechny příjmy, jak píše sám F. Khol, „které se v jakémkoliv směru vztahují k opeře napsané na základní myšlenku hry Dr. Karla Čapka, jehož jméno přirozeně nesporně též přispěje k popularitě a úspěchu Vaší práce...“

Smlouva mezi Janáčkem a Čapkem byla připravena prostřednictvím Universální edice a zastupitelstvím F. Khola již dne 21. února 1926.²⁹ K schválení a k podepsání došlo až 8. dubna 1926 v Praze. O důkladnosti této smlouvy a o nezvykle velkých výhodách libretisty svědčí mimo jiné následující odstavce:

§ 4. Ze všech příjmů, které Universal Edition A. G. ve spojení s operou *Věc Makropulos* vyinkasuje, vyplatí tato po eventuální srážce své zastupitelské provize:

a) Z tantiém divadelních v ČSR Janáčkoví 70 %, Čapkovi 30 %, z Německa a německých jevišť Janáčkoví 75 % a Čapkovi 25 %, ze zemí, kde statuty autorských společností předpisují pevné podíly pro skladatele i libretistu podle tamního poměru a z ostatních zemí K. Čapkovi nejméně 22½ %.

b) Za vytištění libreta v českém jazyku K. Čapkovi 15 % z prodejní ceny knihy, v ostatních jazycích 5 %.

c) Z hudebnin všeho druhu, z operního materiálu, z jeho prodeje i propůjčení, z klavírních výtahů, jednotlivých čísel, radiového i mechanického, jakož i každého jiného rozmnožování si vyhradil K. Čapek 20 % z podílu L. Janáčka; tedy na příklad při 12 $\frac{1}{2}$ % pro Janáčka 2 $\frac{1}{2}$ z brutta pro Čapka, a podobně.

§ 7. Pokud se týče provedení této opery v Americe a Kanadě, platí zde § 9 a 10 smlouvy K. Čapka s Hans Bartschem v New Yorku, který zní (následuje německý text, aut.): § 9. Provozovací právo v USA a Kanadě, které tímto přebírá p. Bartsch, počítá se na 10 let od prvního provedení v Americe, načež případně zpět autorovi. § 10. Všechna ostatní práva, která zde nejsou jmenována, hlavně právo k publikování a hudebnímu zpracování, jsou autorem výlučně rezervována, avšak autoři se zavazují, že bez souhlasu p. Bartsche po dobu trvání této úmluvy nenechají prováděti žádnou hudební versi v Americe nebo v Kanadě.

§ 8. Veškerá ostatní práva divadelní hry Věc Makropulos a její úpravy na operní libreto, mimo zpěvní reprodukce při operním představení díla L. Janáčka, jakož i práva ediční v souvislosti s tímto hudebním zpracováním, tedy právo mluveného představení, právo překladu, právo k filmování, jakož i všechna ostatní jiná práva náležejí i nadále K. Čapkovi.

§ 9. Smlouva tato je platná pro obě strany, dědice, zástupce i právní nástupce.

K smlouvě jsou ještě připojeny další odstavce a formální náležitosti, pro nás zatím bez významu.

Úspěch pražské premiéry Její pastorkyně r. 1916 se obrazil arci ve zvýšeném zájmu nakladatelů o Janáčkovu práci. Proto již přímo po dokončení operní bilogie *Výlety pana Broučka* připravila Universální edice nakladatelskou smlouvu. Na jaře r. 1918 probíhalo jednání, které bylo úspěšně zakončeno 26. srpna téhož roku v Brně a 15. září stvrzeno vlastnoručním podpisem Janáčkovým.³⁰ Vydání klavírního výtahu první části operní bilogie *Výlety pana Broučka* začala původně připravovat Hudební matice. Svědčí o tom rozsáhlá korespondence. Avšak na výslovné Janáčkově přání, po pražském úspěchu Její pastorkyně (1916), zadávat jevištní díla Universální edici, ustoupila Hudební matice od vydání.

V této smlouvě si Janáček vymínil následující podíly: 100 korun za každý prodaný materiál, 50 korun za každý zapůjčený materiál, z každého prodaného klavírního výtahu 16 %, ze všech ostatních hudebních vydání 15 %. Při dokončení tisku klavírních výtahů žádal, aby mu byl hotově dopředu vyplacen honorář 16 % z krámské ceny pěti set exemplářů při každém vydání. Ve smlouvě také bylo stanoveno, že klavírní výtah má vyjít ještě před prvním pražským provedením. O vydání partitury se má jednat až tehdy, když ne méně než dvě německé scény nebo čtyři slovanské získají operu k provedení. Originál partitury zůstává však vlastnictvím skladatelovým. Dále se opět uvádějí běžné smluvní podmínky, jen v bodě pátém a šestém se poněkud rozlišují. Právě se tam, že za odbytovou činnost obdrží Universální edice 20 % provise z odbytu s výjimkou Národního divadla v Praze, které účtovalo s Janáčkem přímo. Vzhledem k tomu, že Universální edici bylo přenecháno jevištní provozovací právo, oprávnil ji Janáček též k překladům do jiných

řeči a k udělování oprávnění provozovat operu v těchto řečech, což je shodné se smlouvou na Káfu Kabanovu.

K textu přičinil Janáček několik poznámek. Podle dohody měla Universální edice zaplatit za vypracování klavírního výtahu bilogie. K tomuto odstavci připisuje Janáček poznámku i s datem: „Já jsem platil R. Veselého! 29. 1. 1930.“³¹ Další doplněk náleží k bodu šestému a praví se v něm, že „Národní divadlo v Praze má právo opsati si zdarma pro vlastní potřebu partituru, orchestrální a sborový materiál“.

Dále podáváme výčet dohod a smluv, které uzavřel Leoš Janáček na různá díla hromadnou smlouvou. Šlo většinou o drobnější hudební formy a jednání probíhalo výhradně s českými nakladateli.

Podle dohody z 25. dubna 1921 v Praze postoupil Janáček výhradní právo k vydání svých sborů a písňových sbírek v kterýchkoli jazycích a úpravách, najednou nebo po částech, v partiturách a v hlasech, Hudební matici Umělecké besedy v Praze. Byly to mužské sbory *Což ta naše břiza, Víněk, Kantor Haljar, Sedmdesát tisíc, Česká legie*, ženské sbory *Vlčí stopa, Plačící fontána, Zlatá ulička, Belveder, Kašpar Rucký*. Z písňových sbírek úprava dvaceti lidových balad pro zpěv s klavírem.

Podle dohody náleželo Janáčkově 10 autorských výtisků z tisíce vydaných a z každého prodaného výtisku 10 % autorského honoráře. Pravděpodobně na Janáčkův návrh bylo smluvně potvrzeno, že Pěvecké sdružení pražských učitelů, Pěvecké sdružení moravských učitelů a Pěvecké sdružení moravských učitelé požívají výjimky z běžného ustanovení a u sborů, které již provozují, nemusí užívat tištěného materiálu, ale svého rukopisného, původního.³²

K uzavřené nakladatelské dohodě z 25. dubna 1921 náleží doplňky z 4. května³³ a z 25. června 1921.³⁴ Podle prvního dodatku postoupil Janáček vydavatelská práva Hudební matici také k šesti národním písním s názvem *Národní písně*. Zpívala je Eva Gabelová. Janáček je notoval a složil klavírní doprovod. V dalším sdělení podala Hudební matice návrh na vydání *dvaceti lidových balad* podle hlasového obsazení ve třech, sešitech s původními jejich názvy. Sbírkou měla obsahovat *Detvanské písně zbojnické* (pro 1 hlas s klavírem, č. 1–8), *Lidová nocturna* (večerní dvojhlasé zpěvy slovenského lidu z Rovné, č. 1–7), *Pět lidových písní* pro mužský hlas a sbor s průvodem harmonia nebo klavíru. O revisi textu lidových písní měl být požádán Jiří Horák,³⁵ revisi rukopisů, zejména tempové označení, měl provést Janáček. V druhém dodatku ještě více vykrystalisoval návrh na edici lidových písní. Hudební matice nově navrhla, aby se Detvanským písním, Lidovým nocturnům, Pěti lidovým písním a šesti Národním písním, které zpívala Eva Gabelová, dostalo souhrnného názvu *Dvacet šest slovenských lidových balad a písní*. Tak z upřímné spolupráce a nezištnou radou vznikla skvělá, pro Janáčka charakteristická sbírka.

V téměř rozsahu jako předcházející sbory a písně postoupil Janáček druhým dodatkem vydavatelská práva Hudební matici „k národním písním *Perina* v úpravě pro mužský sbor“,³⁶ k *sonátě pro housle a klavír*, kde si zvlášť vyhrazuje, že tiskem vyjde během roku 1922. Tytéž podmínky měly platit pro vydání *Pohádky* pro violoncello a klavír, jestliže by se rozhodl dílo zveřejnit. Hudební matice se snažila získat vydavatelské právo *Pohádky* pro sebe, ale z připojeného dopisu Otakara Nebušky vysvitá, že Janáček toho času odmítl vydat *Pohádku* tiskem.

Dopis Hudební matice, podepsaný O. Nebuškou, částečně shrnoval dosa-
vadní jednání o nakladatelských dohodách.³⁷ Vyjímáme z něho:

„Zatím co Vy jste podle dopisu ze dne 20. června t. r. hledal mne v Praze, hledal jsem já Vás v Brně. Vás jsem nenašel, za to jsem však našel laskavostí Karla Vacha mužský sbor *Perina*. Je to onen sbor, o němž Jste hovořil, že je dvojčetem sboru *Vinek*, že s ním náleží dohromady, jsa úpravou národní písně současně vytvořenou, a kterém jste nevěděl, kde jest. Ježto tedy *Perina* náleží k *Vínku*, mám za to, že by bylo dobře, abychom jej spolu s *Vínkem* vydali, a připojuji proto nakladatelský list o tomto sboru.

Ježto dosud nemáme písemného sdělení o šesti národních písních Vašich, které zpívala Gabel Eva, jedná nakladatelský list zde připojený také o těchto písních.

Litujeme, že čelovou *Pohádku* nechcete toho času vydati. Pro případ, že byste své rozhodnutí změnil, zamlouváme si právo předkupní. O houslové sonátě dávám ujednání do nakladatelského listu.

Ještě před Vaším podnětem jednal jsem s *drem. Brodem* o překladu a propagaci Vašich vokálních věcí námi vydávaných a dohodli jsme se o postupu překladů i vydávání.

Také se spisovatelem Hradčanských písniček *Fr. S. Procházkou*, na které skládány jsou sbory ženské *Zlatá ulička*, *Belveder*, *Plačící fontána* a *Kašpar Rucký*. Požadavky jeho jsou opravdu velmi značné.

Máme-li, jak jsem projevil možnost, nésti my náklady na spisovatele *Procházkou*, a máme-li hraditi svým nákladem cizojazyčné překlady, pak bychom si jistě zasloužili, abyste místo omezeně na 1000 partitur sborů s příslušným počtem hlasů postoupil nám vydavatelská práva k nim neomezeně tak jako k písniím. Očekáváme, že nebudete proti tomu, a proto jsem příslušný rozšiřovací odstavec dal také do připojeného nakladatelského listu.

Za své přítomnosti v Brně navázal jsem jednání o převzetí Vašich sborů od firmy *Winkler*. Majitel firmy nebyl v Brně, jeho personál zaslal nám na ukázkou nejen Vaše mužské sbory *Vyhrůžka*, *Ó láska*, *Ach vojna*, *Krásné oči tvé*, nýbrž také církevní zpěvy a národní tance. Ježto mužské sbory jsou toliko sázená sazba, která již byla rozmetána, Národní tance z r. 1891 jsou dnes značně neaktuální a církevní zpěvy leží mimo náš obor, bude naše postavení při přejímání velmi nevýhodné, bude-li pan *Winkler* trvati na převzetí všeho a kláští nějaké zvláštní podmínky. Nicméně nechceme, aby mužské sbory u něho zapadly. Je však důležité a sdělte nám proto, jaká práva vlastně *Winkler* má a která nemá.

Zajímaly by nás zprávy, v jakém stavu je opera Vaše *Káťa Kabanová*. Prosíme o sdělení.

Očekáváme Vaši brzkou odpověď a vrácení podepsaného nakladatelského listu.“

Na okraji tohoto dopisu si *Janáček* poznamenal, že dne 28. června 1921 odpověděl v kladném smyslu s podmínkou, aby sonáta pro housle a klavír vyšla v roce 1922.

Podle dalšího sdělení z 22. února 1923 postoupil *Janáček* Hudební matici a jejím právním nástupcům pro všechny země a pro všechny časy veškerá vydavatelská práva ke klavírnímu cyklu *V mlhách* a k symfonické básni *Šumařovo dítě*.³⁸ Hudební matice se zavázala uveřejnit, rozšiřovat a rozmnožovat tato díla v celku, nebo s vědomím skladatelovým po částech, nebo

v úryvecích, se slovními úvody a v jakýchkoliv jazycích nebo nářečích, v jakýchkoli edičních úpravách, v počtu výtisků a ve vydáních.

Důležitou smlouvu o vydání I. smyčcového kvarteta, sextetu Mládí, mužského sboru Potulný šílenec a klavírní sonáty 1. X. 1905 navrhla Hudební matice 15. října 1924. Janáček ji s některými doplňky a opravami podepsal 21. října 1924. Hudební matice hodlala si touto smlouvou zajistit vydávání všech ostatních děl L. Janáčka, a proto také oproti dřívějším smlouvám zvýšila zde honorář z 10 na 15 0/0. Jednání s Janáčkem vedl po O. Nebuškovi V. Mikota. Tehdy po prvé navštívil skladatele v jeho brněnském bytě a osobně s ním projednal nejasné a sporné věci. Janáček nechtěl být vázán žádnou generální klausulí ve věcech zadávání svých děl, ale slíbil, že nejvyšší díla bude zadávat Hudební matici. Hudební matice zase přislíbila, že vykoupí od dosavadních nakladatelů již dříve vydaná díla. Janáček doplnil smlouvu vlastnoručně vsuvkou o literárních člancích a žádal, aby jejich redakce byla svěřena Vl. Helfertovi, s nímž V. Mikota také ihned jednal. Podobný návrh vydavatelské smlouvy mezi Hudební maticí a L. Janáčkem byl vypracován 15. února 1927 na *Lašské tance* — Starodávny, Pilky, Dymák, Požehnaný, Čeladenský. Smlouva má běžné podmínky velmi detailně rozpracované. Janáček potvrdil tuto úmluvu po nepatrných doplňcích 25. února 1927.³⁹

Téhož roku postoupil L. Janáček Hudební matici první velkou práci, partituru symfonické rhapsodie Taras Bulba.⁴⁰ Hudební matice se dopisem z 14. června 1927 zavázala, že partituru díla Taras Bulba vydá tiskem nejpozději do konce roku 1928. Dochoval se dopis,⁴¹ v němž ředitel Hudební matice Václav Mikota⁴² s radostí oznamuje Janáčkovi, že k žádosti Hudební matice o příspěvek na vydání partitur Tarase Bulby a Lašských tanců se vyslovila IV. třída České Akademie věd kladně. Bylo třeba, aby zaslal revidovanou partituru Tarase Bulby k tisku, který měl být hotov přes prázdniny. Dále se praví: „*Lašské tance hodláme tisknout vždy po dvou, jak jsme o tom s Vámi již kdysi hovořili, a soudíme, že by bylo dobře možno tisknout co nejrychleji ony dva tance, které byly již kdysi vydány firmou Vilimkovou. Jednáme s touto firmou o odkoupení ploten.*

Poněvadž jste již v únoru minulého roku naznačoval, že v jednom z nich má být provedena na konci podstatná změna, prosíme Vás, abyste ji panu řediteli Neumannovi,⁴³ kterého jsme již před časem žádali o revizi k vydání, sám naznačil. Také tyto dva tance chtěli bychom vydati co nejrychleji v měsících letních.“

II.

V další části budeme sledovat již činnost dědiců Janáčkovy odkazu. Téměř pět let trvalo projednávání Janáčkovy pozůstalosti, než bylo rozhodnuto, komu patří a kdo má dohlížet na skladatelův tvůrčí odkaz. Tohoto vysokého mravního závazku se dostalo, jak již víme, filosofické fakultě. Avšak po celou dobu pozůstalostního řízení byla brzděna ediční činnost. Teprve v polovině třicátých let postupnou konsolidací odkazu a vznikem Janáčkovy archivu na filosofické fakultě byly vytvořeny podmínky pro další cílevědomé ediční plány. Filosofická fakulta se odtud plně podílí na neustále zvyšovaném zájmu o Leoše Janáčka. Svou iniciativou spolu s dobrým porozuměním nakladatelů živě popularisuje a rozšiřuje Janáčkovy skladby.

K první hromadné dohodě došlo 23. dubna 1938, kdy byla podepsána vydavatelská smlouva s Hudební matičí na kantátu *Amarus*, na II. smyčcový kvartet *Listy důvěrné*, na *Romanci* a na *Elegii*.⁴⁴ Ke smlouvě přičinil děkanát filosofické fakulty dva dodatky,⁴⁵ a to, že poslední redakce každého vydání bude vyhrazena filosofické fakultě a že na každém titulním listě bude uvedeno: Vydáno za podpory Fondu Léoše a Zdenky Janáčkových. Ovšem obnovení hodný i dnes je požadavek první, aby fakulta měla možnost redakční spolupráce na přípravě každého vydání.

Za druhé světové války pověřilo protektorátní ministerstvo školství a národní osvěty zemský úřad v Brně prozatímní správou všech nadací a fondů českých vysokých škol v Brně. Pracemi souvisejícími se zprávou těchto nadací a fondů byl pověřen dr. Stanislav Zháněl.⁴⁶ Plnění Janáčkova životního odkazu bylo v těchto válečných dobách pro filosofickou fakultu, kterou stihl osud všech českých vysokých škol, neobyčejně nesnadné. Opravdové vlastnictví a úcta k uměleckým tvůrčím hodnotám díla Léoše Janáčka ovlivňovala a tajemnými nitkami svazovala jednání mnoha lidí. Jaké cestičky pro utajené jednání bylo nutno hledat, svědčí na příklad dopis tehdejšího ředitele Hudební matice Václava Mikoty Bohuslavu Havránkovi.⁴⁷ Píše se v něm:⁴⁸

„Vážený pane profesore, mohl jsem po delší době navštívit p. prof. H.,⁴⁹ který se po přestálé operaci pozvolna zotavuje. Prohovořili jsme při tom možnosti dalšího vydávání Janáčkových děl a smluvili jsme se na určitém postupu a plánu.

Chtěl jsem dnes přijet do Brna a osobně s Vámi dojednat právní a formální stránku věci. Vlivem nastalých mimořádných opatření byl jsem nucen cestu prozatím odložit a tak si Vám dovoluji poslat návrh nabídky, do níž jsou zahrnuta zatím jen ta díla, která by bylo možno vydat v příští sezoně. To znamená, že nejpozději do konce června máme tato díla oznámit v rámci svého vydavatelského plánu Kult. oddělení Úřadu lidové osvěty, sdělit proponované náklady a propočtenou spotřebu papíru a žádat pak postupně o povolování jednotlivých věcí, tak jak se budou rukopisy scházet. Co se týče věci formálně vydavatelských, navrhuje p. prof. H., abychom tiskovou revisi sborových děl svěřili prof. dr. B. Štědroňovi, kantáty Věčné evangelium p. Otakarů Nebuškově, klav. skladeb prof. Fr. Schüßerovi (Po zarostlém chodníčku, který vydáme spolu s firmou O. Pazdírek v Brně), resp. dalšímu pianistovi, podle dodatečné dohody s ním. To ovšem je věcí ryze formální a není podstatnou částí smlouvy, resp. nabídky. Každý tisk dáme stejně schválit zástupci Děk. úřadu, jak je v nabídce podotčeno.

Podmínky vydavatelské jsou stejné jako u jiných děl Janáčkových, jenomže použita nyní forma nabídky, pro smlouvy mezi členy OSA závazné. Protože jsem celou věc s p. prof. H. předem prohovořil a on sám již předem informoval Vás, jak mi řekl, předpokládám, že nebude překážek a že nabídku lask. opatříte právoplatnými podpisy. Zasilám proto hned jeden její opis pro Vás (nekolikovaný), jakož i náš potvrzující list, že nabídku přijímáme.

Prosím Vás o laskavé vrácení podepsaného originálu nabídky obratem, abychom mohli připravovat své žádosti o povolení k tisku pro Kult. oddělení Ú. l. o.

Děkuji Vám předem, vážený pane profesore, a v očekávání, že se v dohledné době do Brna vypravím a že mi bude možno Vás navštívit, podepisuji s projevem oddané úcty V. Mikota, ředitel H. M.“

Nabídka a dohoda je značně rozsáhlá a Mikotův dopis trpělivě vysvětluje celý složitý procedurální postup. V Janáčkově archivu je dochována původní koncepce nabídky, opírající se o jednání s Vl. Helfertem.⁵⁰

Děkanská kancelář měla převést na Hudební matici nakladatelské právo k uvedeným dílům a jejich jakýmkoli úpravám pro první a všechna další vydání a měla se zavázat, že o těchto dílech nesjedná žádnou jinou nakladatelskou úmluvu ani pro jiný stát, ani pro jiný jazyk.

Na Mikotův dopis odpověděl již zemský úřad v Brně. Především oznámil, že přebral správu nad všemi fondy a nadacemi českých vysokých škol v Brně. Proti vydání navrhovaných děl neměl zásadních námitek, ale vyžadoval doplnění smlouvy. Tak znění mělo být sepsáno německy a česky, jako smlouvu uzavírající stranu neuvádět děkanát filosofické fakulty, nýbrž zemský úřad v Brně v zastoupení fondu Leoše Janáčka a čtrnáctidenní lhůtu k imprimaturu prodloužit na měsíc. Hudební matice tedy zaslala smlouvu 3. září 1942 Zemskému úřadu, avšak zdá se, že smlouva byla ztracena nebo založena, protože Zemský úřad si vyžádal její opis v roce 1944.

Jiným dokumentem trvalé starostlivosti profesorů filosofické fakulty o autorské záležitosti Leoše Janáčka je dopis B. Havránka St. Zhánělovi.⁵¹

„Přiložená nabídka nakl. O. Pazdírka na vydání Janáčkovy Jarní písně (red. L. Firkušného) je předem dohodnuta se všemi příslušnými odborníky a není nejmenších námitek proti jejímu podepsání. Prosím Vás proto snažně, abyste zařídil její podepsání t. č. právoplatně, a to pokud možno s největším urychlením.“

Smlouvou z 10. května 1948 si Hudební matice zajistila vydání dalších Janáčkových skladeb v souhlase s dohodami s Vl. Helfertem. Některé úkoly rozpracovala v dalších letech, ale většina z nich zůstala nevydána, i když tiskařské práce jsou v podstatě skončeny. Lze doufat, že se náprava stane k připravovanému výročí Janáčkovy smrti (1958). Většina nakladatelských dohod z posledních let jsou již běžné typové smlouvy na jednotlivá díla.

Poslední hromadnou dohodou do roku 1954 je ujednání z 30. srpna 1951 o vydání dvou děl, a to *Suity* a *Idyly* pro smyčcový orchestr, mezi Národním hudebním nakladatelstvím ORBIS a filosofickou fakultou. Dohody mají běžná ustanovení a jsou na předtištěných formulářiích.⁵²

Dvěma dílům Janáčkovým, a to operám *Její pastorkyňa* a *Příhody lišky Bystroušky*, chceme nyní věnovat větší pozornost. *Její pastorkyňu* odstoupil Janáček 10. prosince 1916 Universální edici. Kopie smlouvy se dochovala v Janáčkově archivu. Má celkem běžná ustanovení, velmi podobná smlouvám na ostatní opery. Po autorově smrti, ještě před ukončením pozůstalostního řízení, doplnila⁵³ a rozšířila tuto smlouvu Zdenka Janáčková o odstoupení kinematografických práv. O právoplatnost tohoto dodatku byla vedena jednání.

V roce 1934 jednala filosofická fakulta o autorské povolení k filmovému použití *Pastorkyně*. Fakulta vycházela ze smlouvy z 10. prosince 1916, z níž je patrné, že odstoupení práv „zum Zwecke der kinematographischen Wiedergabe“ bylo ve smlouvě výslovně vyškrtáno, že tedy Janáček Universální edici práva na filmovou reprodukci nejen nepostoupil, nýbrž výslovně odňal. Autorským právem tutíž disponovala filosofická fakulta. Je přirozené, že filmová práva v době uzavření smlouvy nepřicházela v úvahu, neboť zvukový

film téměř neexistoval. Teprve když se ukázaly praktické možnosti uplatnění ve zvukovém filmu, ujednala Zdenka Janáčková s Universální edicí výše uvedený dodatek. Avšak smlouva byla ujednána bez vědomí a bez schválení filosofické fakulty a bez schválení pozůstalostního soudu. A proto nemusela být považována za pravoplatnou.

Universální edice vycházela zase z úmluvy se Zd. Janáčkovou a uzavřela prozatímní smlouvu se Slaviafilmem v Praze, podle níž odkoupil Slaviafilm právo k filmování Její Pastorkyně v české a německé řeči. Sporné záležitosti měla rozřešit komise svolaná k tomu účelu. Jako zástupce filosofické fakulty jmenoval její tehdejší děkan M. Rostohar Vl. Helferta a E. Dostála.⁵⁴ Porada komise se uskutečnila 30. listopadu v místnostech Moravskoslezské finanční prokuratury v Brně. Universální edice vyslala jako svého zástupce Dr. Heinzheimera, kdežto za Slaviafilm se nedostavil nikdo. Filosofická fakulta přistupovala k tomuto jednání se snahou umožnit české filmové společnosti zakoupení práva k filmování Její pastorkyně a tak podepřít národní filmovou produkci. Byla ochotna schválit dodatek z roku 1929 za určitých podmínek, převážně finančního charakteru.⁵⁵ Zástupci fakulty dosáhli také předběžné dohody, jejíž definitivní schválení bylo vyhrazeno profesorskému sboru. Dohoda měla vstoupit v platnost jen tehdy, jestliže by Slaviafilm skutečně uzavřel definitivní smlouvu na filmování opery Její pastorkyňa v českém a německém znění. Smlouva měla být uzavřena nejpozději do 10. prosince 1934.

Výsledek jednání komise byl pro filosofickou fakultu velmi příznivý, hlavně s hlediska finančního. Proto finanční prokuratura navrhla,⁵⁶ aby sbor filosofické fakulty schválil uzavřenou dohodu. To se také stalo.⁵⁷ Po roce děkanát dotazem⁵⁸ u ředitelství Slaviafilmu zjistil, že k uskutečnění opční smlouvy a k filmování opery nedošlo, že tedy ani smluvená částka nebyla vyplacena.⁵⁹

S Universální edicí vedla jednání také Hudební matice, a to o klavírní výtah Její pastorkyně. S jakými potížemi se setkávala realizace nového českého vydání, ukazuje dopis Hudební matice Vl. Helfertovi.⁶⁰ Konečně 9. prosince 1934 bylo dosaženo dohody. Práva Universální edice na vydání česko-německá a cizojazyčná nebyla dotčena. Hudební matice mohla rozšiřovat své vydání jen na území naší republiky a náklad Universální edice mohl být k nám expedován jen prostřednictvím Hudební matice na základě zvláštního vzájemného ujednání. Smlouva dále obsahovala běžné podrobnosti.⁶¹ K dohodě došlo po té, když Hudební matice byla ochotna postoupit Universální edici subnakladatelská práva k Lašským tancům a Tarasu Bulbovi pro celý svět s výjimkou ČSR. Tato smlouva byla uzavřena v listopadu 1934 na 10 let a prodlužuje se vždy o 5 let.

Značně těžší a odpovědnější bylo čelit různým snahám a pokusům s prováděním úprav, zvláště oblíbenému přeinstrumentování Janáčkových děl. Obětí upravovatelských snah se stala také partitura Její pastorkyně. Upravoval ji Václav Talich⁶² pro vydání v Universální edici. Ta pak požádala děkanát filosofické fakulty, aby spolupráce V. Talicha při uspořádání partitury byla oceněna také hmotně, a to určitým procentem z autorských práv. Děkanát se obrátil přímo na V. Talicha s žádostí, aby oznámil rozsah své upravovatelské práce a poměr mezi svými a Kovařovicovými opravami.⁶³ V odpovědi V. Talich uvedl:⁶⁴

„Moje úpravy Janáčkovy ‚Pastorkyně‘ nedotýkají se nikde kompoziční struktury, ba hledí dokonce na některých místech (pokud to tištěná partitura dovolovala) odstranit některé Kovařovicovy škrty. Můj zásah je po výtce

technický: vypracovává podrobně artikulaci, vyrovnává dynamický poměr orchestru ke zpěvákovi, usnadňuje některé nehratelnosti a podpirá rytmický proud díla hojnějším využitím bicích nástrojů.

Chápu Vaši odpovědnost k dílu Janáčkovu a jsem ochoten případnému Vašemu pověření ukázat svoji partituru za předpokladu, že dotyčný nebude zastáncem museální nedotknutelnosti autorova zápisu, nýbrž bude si vědom toho, že nelze mít námitek proti vkusným zásahům, které usnadňují uskutečnění tvůrceva zámyslu.“

Je vidět, že ochrana Janáčkovy skladatelského odkazu nebyla snadná věc. Hlavní překážkou byla snaha „vylepšovat“ Janáčka podle umělecko individuálních představ o hudebním výrazu a formě.

Jednání nedospělo k žádnému závěru. Ještě po válce znovu⁶⁵ připomněla Universální edice nevyřízenou záležitost honoráře za úpravy V. Talicha. Tentokrát se děkanát, na popud nového správce Janáčkovy pozůstalosti na filosofické fakultě J. Racka, postavil zcela nekompromisně na obhajobu individuality Janáčkovy uměleckého odkazu.⁶⁶ Vyslovil svůj principiální nesouhlas s jakýmikoli zásahy do struktury a autentického znění Janáčkových děl. Pastorkyňa prošla v roce 1916 revisí K. Kovařovice, již schválil autor. V tomto tvaru předal svou operu v prosinci 1916 Universální edici k vydání. Odtud děkanát usuzoval, že toto znění lze považovat za definitivní.

Z Vidně přišel vysvětlující dopis, který však není v Janáčkově archivu dochován. Děkanát filosofické fakulty v odpovědi⁶⁷ znovu vysvětlil své důvody pro zamítavé stanovisko prvního dopisu z července 1946. Nedochovaný dopis Universální edice pravděpodobně osvětlil celou záležitost poněkud v jiném, mírnějším světle. Přesto však děkanát navrhl, aby byla do Brna svolána čtyřčlenná komise, která by po předchozím odborném prostudování Talichovy úpravy rozhodla s konečnou platností o definitivním znění. V komisi měli být dva zástupci Universální edice, z nichž jedním měl být autor úpravy V. Talich, a druhí dva jako zástupci filosofické fakulty. O osudech tohoto návrhu a o dalším konečném dojednání celé otázky nemáme dosud žádných zpráv.⁶⁸

Ještě bouřlivější osudy provázely v tomto smyslu operu *Příhody lišky Bystroušky*. Dopisem z 29. března 1924 postoupil Leoš Janáček svá autorská práva na tuto operu rovněž Universální edici za společně přijatých a dohodnutých podmínek. Autorovi mělo připadnout z každého prodaného a zapůjčeného materiálu 10 %, z každého prodaného a zaplaceného klavírního výtahu 16 %, ze všech ostatních vydání z každého prodaného a zaplaceného exempláře 15 % krámské ceny, z českého libreta 10 % krámské ceny za každý prodaný a zaplacený exemplář. Janáček se zavázal zaplatit výlohy upravovatelům klavírního výtahu. V dalších odstavcích od bodu pátého a následujících se smlouva shoduje se smlouvou na Káťu Kabanovou. Je zřejmé, že po několika vydavatelských smlouvách bylo vytvořeno schema smlouvy, odpovídající požadavkům autora i nakladatele.⁶⁹

Libretista opery, Rudolf Těsnohlídek, uzavřel s Janáčkem 20. ledna 1923 smlouvu v tom smyslu, že ředitelství všech českých a slovenských divadel mu vyplatí z představení *Příhody lišky Bystroušky* $\frac{1}{10}$ autorských honorářů náležejících skladateli jako honorář za výhradní právo k použití literární předlohy. Těsnohlídek smlouvu podepsal a odeslal Janáčkovu 25. ledna 1923, jak o tom svědčí dopis z téhož dne, jež psal na papír s předtiskem brněnská

redakce Lidových novin. Je nesnadno čitelný, ale přispívá k osvětlení vztahů mezi oběma umělci. Těsnohlídek píše:

„25. 1. 1923. Vážený pane, posílám duplikát Vámi navržené smlouvy. Bude mi radostí poslati Vám v brzké době novou knihu, do které smazil jsem se vložit kus rytmu života kolem. Uctivě oddaný R. Těsnohlídek.“⁷⁰

Upravovatelskou činnost Janáčkových děl zahájil V. Talich ve větším rozsahu právě Liškou Bystrouškou. Upravovatel i ředitelství Národního divadla v Praze chtěli Janáčkovu dílu tímto způsobem dopomoci k většímu úspěchu.⁷¹ Chtěli v dobrém úmyslu, aby Janáčkovy díla zdomácněla v Národním divadle v Praze do té míry, že by i ona patřila mezi stěžejní repertoárová díla, s kterými by se mohlo pomýšlet i na zájezdy do ciziny.⁷² V přípravných pracích věnoval V. Talich neobyčejnou péči tomu, aby novému nastudování zajistil větší a trvalejší úspěch, než jaký mělo při původním provedení v Národním divadle v Praze. Toto důkladné studium a seznámení se s operou přivedly Talicha k přesvědčení, že v zájmu tohoto díla je nezbytně třeba, aby v něm byly provedeny některé úpravy, zejména instrumentační retuše a přesuny podmíněné scénickým provedením. Více se prozatím pravděpodobně z obavy před nevolí filosofické fakulty v dopise neuvádí. Ředitelství Národního divadla se ovšem domnívalo, že jde o změny, k nimž není možno odepřít svolení a které jsou bez výhrad přípustné. Nicméně, aby z toho snad dodatečně nevznikly nějaké rekriminace, jako tomu bylo v podobném případě Kovařovicovy úpravy Její pastorkyně, požádalo ředitelství předem o souhlas. Podle odborného dobrozdání V. Talicha byly tyto změny v opeře Příhody lišky Bystroušky při novém nastudování a uvedení nutné a účelné. V závěru dopisu se ujišťuje, že právě osobnost upravovatele je nejlepší zárukou citlivě provedených úprav, jež prý nesporně dílu prospějí.

Filosofická fakulta ve své odpovědi⁷³ vyzvedla nejkladnější stránky dopisu ředitelství Národního divadla v Praze, totiž že úpravy jsou prováděny v nejlepším úmyslu, aby se prospělo dílu Janáčkovu. Na druhé straně však si fakulta uvědomila svou povinnost hájit původní znění Janáčkových zápisů, dbát na to, aby nebylo nic podstatného měněno a aby se nerozomělovaly osobité rysy jeho skladatelské techniky. Operu Příhody lišky Bystroušky Janáček při zkouškách na premiéru i ještě po premiéře sám opravoval a doplňoval zvláště po stránce instrumentační. Proto filosofická fakulta považovala toto znění za definitivní, skladatelem sankcionované.

Abyste však ukázala dobrou snahu vyhovět ředitelství Národního divadla, ještě před definitivním vyslovením názoru, žádala o podrobnou zprávu, jakého dosahu jsou prováděné úpravy, a to zvláště jakého druhu jsou instrumentační retuše, čeho se týkají přesuny podmíněné scénickým provedením, o němž se zmiňoval dopis ředitelství Národního divadla, kdo provádí tyto změny a jaké jiné úpravy jsou uchystány pro Příhody lišky Bystroušky. Dotazy však zůstaly nezodpovězeny. Alespoň v Janáčkově archivu se nenašla doposud žádná další korespondence.

Janáčkovy opera byla však provedena i s neschválenými změnami a vyvolala prudký protest Společnosti Leoše Janáčka v Brně, která se dopisem filosofické fakultě z 13. ledna 1938 dožadovala zákroku a nápravy proti svévolným a hrubým zásahům do celkové struktury díla. V dopise se praví: *„Výbor Společnosti Leoše Janáčka v Brně jednal ve své poslední schůzi mezi jiným i o nedávném pražském provedení Janáčkovy opery Lišky Bystroušky šéfem Václavem Talichem.“*

V obšírné debatě dospěl k jednomyslnému názoru a přesvědčení, že pražské provedení této opery různými úpravami, a to nejen retušemi instrumentačními v partituře, nýbrž i příkomponováním a přepracováním různých částí opery, jejíž partitura po brněnské premiéře byla mistrem uznána za definitivní a tudíž neměnitelnou, hrubě zasáhlo do celkové struktury díla a porušilo tak zejména po zvukové stránce jeho originalitu, pro Janáčka tolik charakteristickou. Byly provedeny i oprávněné obavy, aby tak jako Její pastorkyňa po pražské premiéře s retušemi Kovařovicovými — autorisovanými však samým Janáčkem — šla vítězně evropskými scénami, i Liška Bystrouška v této pražské úpravě, Janáčkovu originalitu zcela skreslující, nebyla přijata divadelními scénami, zejména zahraničními, k provozování.

Výbor Společnosti Leoše Janáčka v Brně prosí tudíž váženou filosofickou fakultu Masarykovy university v Brně jako universální dědičku i jako strážkyni mistrova skladatelského odkazu, aby laskavě uvážila oprávněnost úprav a instrumentačních retuší různých divadel jak po stránce ideové, tak zejména i právní, a publikováním svého rozhodnutí upozornila správy divadel na nepřípustnost zásahů bez výslovného svého schválení.⁶⁴

Předsedou Společnosti Leoše Janáčka byl tehdy Vl. Helfert, který jako iniciátor dopisu a z titulu předsedy se podepsal. Děkanát dostal dopis 18. ledna 1938, avšak nejsou známa další jeho opatření, která by byla podniknuta v této věci.⁷⁴

Zbývá nám ještě zaznamenat uzavírání nakladatelských smluv na jednotlivá díla. Tak 18. října 1928 podepsala Zdenka Janáčková hned dvě úmluvy s Universální edicí na postoupení přenosných a neomezených autorských práv i s právy provozovacími a nahrávacími na operu *Z mrtvého domu* a na *II. smyčcový kvartet* nazvaný později *Listy důvěrné*. Text úmluvy má běžné znění, jen v dodatku se stanoví, že Universální edice přenechá Hudební matici za přiměřených podmínek samostatné vydání pro naši republiku. Když byla prováděna revize smluv na díla Leoše Janáčka odkázaná K. Stösslové,⁷⁵ přišlo se na to, že na obě díla byly sice uzavřeny smlouvy mezi Universální edicí a Zd. Janáčkovou, ale že tyto smlouvy jsou vlastně neplatné, neboť byly uzavřeny po smrti Leoše Janáčka v době, kdy ještě nebylo ukončeno pozůstalostní řízení.⁷⁶ Obě uvedené smlouvy jsou založeny ve spisech pozůstalostního řízení.

Dlouhé jednání bylo vedeno o uzavření nakladatelské dohody k církevnímu dílu *Nedokončená mše* pro sóla, smíšený sbor a varhany nebo s průvodem velkého orchestru. Tato mše vznikala jako kolektivní práce pod přímým dohledem Janáčkovým v jeho skladatelské třídě na varhanické škole. Ze svých poznámek dílo rekonstruoval jeho tehdejší žák, nynější představitel moravské soudobé hudby, Vilém Petrželka. Jeho skladatelský podíl spočívá v dokomponování nedokončeného *Creda* a v instrumentaci celého díla pro velký orchestr. Ani tak nemá mše všechny části. Z velmi důkladně vypracované dohody vyplývá, že zadavatelé převádějí na nakladatele výhradní právo nakladatelské k uvedenému dílu a k jeho jakýmkoli úpravám.

Z nejnovější doby pocházejí nakladatelské smlouvy na kapesní partituru a orchestrální materiál *Lašských tanců*, *Capriccia* pro klavír levou rukou a dechový soubor a na *Slezské písně* ze sbírky Heleny Salichové.

III.

Za svého života uzavřel Leoš Janáček vedle nakladatelských smluv, které vesměs zahrnovaly i odstoupení provozovacích práv, ještě zvláštní provozovací smlouvy na svá některá díla. Šlo vesměs o opery. Tak 1. září 1919 zadal Státnímu divadlu v Brně výhradní provozovací právo pro Brno v jazyku českém na operu *Její pastorkyňa*. Z každého provedení měl být autorovi nebo jeho dědicům nebo oprávněným zástupcům vyplacen honorář ve výši 9 % hrubého příjmu na vstupném a libretistce Gabriele Preissové 1 % z hrubého příjmu na vstupném, a to měsíčně dozadu. Opera se musela za sezónu dávatí nejméně třikrát a autor nebo jeho oprávněný zástupce měl právo nahlédnout do úředních knih divadla, aby se přesvědčil o příjmech svých her.

Státní divadlo v Brně získalo rovněž za běžných podmínek výhradní provozovací právo pro Brno k opeře *Káťa Kabanová*. Měsíčně dozadu náleželo autorovi 10 % z hrubého příjmu na vstupném a z abonentní kvoty, čímž byl honorován i text.⁷⁷

Dne 30. listopadu 1922 byla uzavřena smlouva mezi ředitelstvím Národního divadla v Praze a L. Janáčkem o přenechání výhradního práva k provozování opery *Káťa Kabanová* pro Prahu v jazyku českém. Byly stanoveny běžné podmínky, podle nichž ředitelství nemohlo bez výslovného skladatelova svolení rozmnožovat partituru mimo pro svou vlastní potřebu, někomu jinému ji půjčovat nebo přenechat. Z každého provozování náleželo autorovi 10 % z hrubého příjmu.⁷⁸

Obdobným způsobem byly uzavřeny provozovací smlouvy se Státním divadlem v Brně na opery *Příhody lišky Bystroušky* (3. října 1924), *Šárka* (2. června 1925), *Věc Makropulos* (16. března 1926), *Výlety pana Broučka na měsíc* (2. června 1925).⁷⁹ Smlouva o provozování druhé části této operní bilogie, *Výlety pana Broučka do 15. století*, byla uzavřena s ředitelstvím Státního divadla v Brně již děkanátem filosofické fakulty 9. srpna 1933. Úmluva obsahovala běžné podmínky podobné předcházejícím. Pravděpodobně po špatných zkušenostech s různými pokusy o úpravy Janáčkových děl, vsunul děkanát do smlouvy dodatek, aby v Janáčkově opeře nebyly prováděny žádné podstatné změny. V květnu 1948 jednal děkanát s ředitelstvím Státního divadla v Brně o provozovacích podmínkách k opeře *Z mrtvého domu*. Bylo dosaženo dohody.⁸⁰ Po návrhu ředitelství Státního divadla změnil dodatečně děkanát výši autorských honorářů v tom smyslu, že z celkové částky 10 % bude poukazováno fakultě pouze 8 % a zbývající 2 % B. Bakalovi a O. Zítкови, kteří se podíleli na dokončení a revisi poslední Janáčkovy opery.⁸¹

Stejnou pozornost jako předcházejícím smlouvám věnuje fakulta i drobným svolením k přetiskům, opisům a úpravám Janáčkových skladeb, neboť právě tyto formy začasť přinášejí výrazné popularizační rozšíření Janáčkovy díla. Z velkého množství uvádíme na příklad žádost Československého rozhlasu z 16. října 1947 o svolení k instrumentaci klavírní skladby *Lístek odvanutý z cyklu Po zarostlém chodníčku*.

Často jde o přetisky zapomenutých nebo málo známých skladeb, jako jsou třeba dvě varhanní skladby z roku 1884 otištěné nyní v publikaci *Česká varhanní tvorba*.⁸²

Některé Janáčkovy skladby byly v rukopise, a proto velmi nesnadno dostupné. Na podnět Státního divadla v Ostravě, které usilovalo o prvě scénické

provedení opery *Osud*, požádalo 3. března 1948 tehdejší ministerstvo školství a osvěty hudebněvědecký seminář o svolení k pořízení opisu partitury a o předběžný výpočet nákladu k pořízení opisu. Ministerstvo bylo ochotno i finančně podepřít celou akci. Hudebněvědecký seminář přijal tuto nabídku s velkým povděkem a nechal partituru opsat.⁸³

Obdobným způsobem byly pozorně sledovány přetisky literárních prací Leoše Janáčka. Dochovala se o tom četná korespondence. Spokojíme se však pouze tímto konstatováním a přistoupíme k závěrům.

Thema studie se rozštěpilo v podstatě na dvě části. Jednak jsme sledovali podíl fakulty v plnění autorských závazků, které dědictvím na sebe převzala, jednak jsme sledovali neméně důležitou činnost při řešení otázek více či méně praktické povahy a související s uzavíráním smluv, placením honorářů atd. Právě tato činnost ovšem byla pro širokou popularizaci Janáčkových skladeb daleko nejdůležitější. Nemohli jsme vyčerpát všechny prameny vztahující se k danému temat. Náš úkol se soustřeďoval především na poslední desetiletí Janáčkovy života a hlavní pozornost se zaměřila na činnost filosofické fakulty do roku 1954. Konečně je třeba říci, že se nedochovaly všechny smlouvy a nakladatelské listy. O některých z nich se dovídáme pouze nepřímou z jiné korespondence, na příklad z důležitého dopisu Hudební matice 11. března 1938, v němž se rekapitulují všechny uzavřené nakladatelské smlouvy na díla Janáčková a vytvářejí nové zásady pro další vydavatelskou spolupráci s filosofickou fakultou.

V úvodu naší studie popisujeme část pozůstalostního řízení, pokud se vztahovalo k autorskému právu. V březnu 1933 bylo rozhodnuto, aby autorské právo na díla Leoše Janáčka připadlo filosofické fakultě. Prvá část práce se zabývala smlouvami, které s nakladateli uzavřel L. Janáček ještě za svého života. Takovou zvláštní skupinu zde tvoří smlouvy na některé opery s Universální edicí a pak hromadné smlouvy na drobnější díla s Hudební matičí. Citovaná korespondence poukazuje na těsný a přátelský styk Janáčkův s nakladatelstvím, z něhož vzešel ne jeden podnětný návrh na jisté ediční vylepšení nebo uspořádání. V druhé části sledujeme již činnost filosofické fakulty, která se výrazně uplatňuje nejen při uzavírání nakladatelských smluv, ale zejména také při ochraně původnosti skladatelova zápisu, kdy brání jeho partitury před skreslujícími úpravami. Právě v tom spatřujeme hlavní smysl morální ochrany Janáčkovy tvůrčího odkazu. Nakladatelskými smlouvami na drobnější díla přecházíme k třetí části, která se v největší stručnosti zabývá provozovacími smlouvami, opisy, úpravami a přetisky Janáčkových děl.

V dřívější době přijímal nakladatel od autora veškeré autorské právo a pobíral celý autorský honorář. Ve smlouvě se skladatelem se pak domluvil na procentuálním rozdělení honoráře. V naší práci se setkáváme s různými právními termíny a pojmy, které by bylo třeba vyložit podle tehdejších obchodních zvyklostí a právních předpisů a ostatních hospodářských podmínek. To se však vymyká jejímu rozsahu. Tehdejší rozdělení provozovacího honoráře za veřejné užívání díla na t. zv. malá, t. j. nedivadelní práva a t. zv. velká, t. j. divadelní práva, používá ve vlastně stále. Dnes prakticky všechna Janáčková díla — mimo opery — zastupuje Ochranný svaz autorský a díla hudebně dramatická zastupuje Československé divadelní a literární jednatelství. Tím v podstatě vyčerpáváme naše thema.

Snad se nám podařilo osvětlit specifickou otázku mnohotvárného života Janáčkových skladeb, i když poněkud s jinými, nezvyklými a snad i méně podstatnými

stránky. Nezabýváme se totiž tvůrčími problémy, k nimž ovšem celé skladatelovo dílo vede. Ale to je již dáno námětem práce. Avšak řada údajů a zejména výběr cenné korespondence může posloužit k pochopení a objasnění i jiných biografických událostí. Vždyť zájem nakladatele je odrazem uměleckých úspěchů a vzbuzuje u každého skladatele potřebné sebevědomí, radost a jistotu — a Janáček tak dlouho marně toužil po spravedlivém uznání a ocenění.

Filosofické fakultě přísluší, aby ve zbývajících dvaceti letech zákonně autorské ochrany dobudovala nehynoucí památník Leoši Janáčkově souborným kritickým vydáním jeho děl. Bude třeba vypracovat takové ediční plány, aby do dvaceti let mohlo naše nakladatelství presentovat celému světu vyčerpávající pramenný obraz o díle Leoše Janáčka. Bude k tomu třeba nepředstavitelně mnoho práce a trpělivého vyjednávání, ale položíme-li si poslední otázku, zda může filosofická fakulta a naše umělecká veřejnost zajistit organizaci a vědeckost souborného vydání, pak odpověď zní jednoznačně: ano.

P o z n á m k y :

¹ Práce vznikala s podporou Českého hudebního fondu. Obsahuje tento úvod a čtyři kapitoly. Zatím vyšla první kapitola nazvaná *Poslední vůle Leoše Janáčka*, Časopis Matice moravské, roč. 75/1956, č. 3—4, str. 279. Nyní zde vychází úvod pod souborným názvem *Odkaz Leoše Janáčka filosofické fakultě a druhá kapitola, Podíl filosofické fakulty na autorském právu Leoše Janáčka*. K samostatnému otištění se připravují poslední dvě části.

² V zásadách pro správné využití Janáčkovy odkazu se mimo jiné píše, že kuratorium, spravující Janáčkovy fondy, má vypracovat nejméně jednou do roka zprávu o užití fondů a o jejich stavu. Zpráva má být zveřejňována v universitní ročence. Zprávy, zvláště v prvním období — do druhé světové války — byly sice pro domo sua předkládány, ale nikoli otiskovány. V této práci se proto snažíme o částečné naplnění daného požadavku, neboť jsme tím povinováni odkazu Leoše Janáčka a čistému štítu naší fakulty.

³ K zpracování thematic došlo pak na přímý podnět předních janáčkovských badatelů, J. Racka a Boh. Štědrone.

⁴ Vl. Helfert, Soustředění památek po Leoši Janáčkově, LHM—T XIII/1934, str. 105.

⁵ -k (Gracian Černušák), Janáčková památka, LHM—T XIII/1934, str. 85.

⁶ Vl. Helfert v Časopise Matice moravské kriticky recensuje čtyři knihy o Janáčkově. Jsou to: M. Brod, Leoš Janáček, Život a dílo, Praha 1924; A. Veselý, Leoš Janáček, Pohled do života i díla, Praha 1924; A. E. Vašek, Po stopách dra Leoše Janáčka, Brno 1930; D. Müller, Leoš Janáček, Paříž (1930). Recenze jsou přísně kritické a věcné. Jim předchází je a je prostupují obecné úvahy o cestě janáčkovského estetického i historického bádání. O. Fric v přehledu Literatura o Janáčkově označil výstižně Helfertovu recenzi názvem Janáček a hudební historiografie. Srov. sborník Leoš Janáček, obraz života a díla, red. Jan Racek, Brno 1948, str. 62.

⁷ Janáčkovy památky v Brně, Musikologie I, Praha—Brno 1938, str. 143. Stať není podepsána. Podle sdělení ji psal J. Racek.

⁸ Katalog dopisů činil tehdy přes pět tisíc inventárních čísel. Janáčková pracovna byla od října 1935 definitivně umístěna v budově Moravského musea v Brně.

⁹ Th. Straková, Památky na Leoše Janáčka, Musikologie III, Praha 1955, str. 475.

¹⁰ O Fric v uvedeném přehledu uvádí (bez Černušáka, srov. pozn. 5, a ovšem bez Strakové) ještě dva drobnější příspěvky: A. E. Vašek, Odkaz dra Leoše Janáčka, Moravské noviny 12. srpna 1929, roč. 50, č. 184, večerní vydání. Je to výroční pictní vzpomínka. Hlavně volá po zřízení Společnosti dr. Leoše Janáčka. Druhý příspěvek je článek Gr. Černušáka, Živě dílo Janáčkovy (Brno střediskem jeho kultu), Lidové noviny 12. srpna 1938, roč. 46, č. 402, str. 7, ranní vydání. Vzpomíná zde mimo jiné, že sice nebylo založeno Janáčkovy muzeum, že však památky po Janáčkově byly díky vzácnému pochopení Zd. Janáčkové a organizační schopnosti Helfertové soustředěny při filosofické fakultě a při hudebně historickém oddělení Moravského musea v Brně. Z četných drobnějších článků J. Racka je třeba jmenovat alespoň Společnost L. Janáčka v Brně, Index V/1933, č. 11, str. 103 a na následující stránce zprávu o Otevření pracovny L. Janáčka.

O osudech poslední vůle Leoše Janáčka pojednává drobný příspěvek *Zd. Slouky*, *Osudy posledních rukopisů Leoše Janáčka*, Program II/1946—1947, str. 267, Brno.

¹¹ V příloze uvádíme autograf páte poslední vůle Leoše Janáčka, psané několik málo hodin před smrtí. Je to poslední písemný projev. Tab. 13a, 13b, 13c. Autograf je konser-
vován v SAB.

¹ Svou čtvrtou závěť napsal L. Janáček do památníku K. Stösslové. Blíže o pozůstalostním řízení viz *Přemysl Novák*, *Poslední vůle Leoše Janáčka*, *Časopis Matice moravské*, roč. 75/1956, č. 3—4, str. 279—299.

² § 5, odst. 5 společenské smlouvy Ochranného sdružení autorského, Praha 1930, str. 6, stručně praví, že členství končí úmrtím člena.

³ § 13 této smlouvy mimo jiné říká, že společenstvu po 4 roky přísluší právo na výkon autorských práv vystouplého nebo vyloučeného člena.

⁴ Brněnský advokát dr. *Felix Rudiš* (1856—1942) byl rodinný právní zástupce Janáčkových. Na návrh Zdenky Janáčkové byl jmenován civilním soudem v Brně 25. srpna 1928 kurátorem Janáčkovy pozůstalosti a po skončení této činnosti právním zástupcem *Zd. Janáčkové* v pozůstalostním řízení.

⁵ *Kamile Stösslové*, s níž se Janáček blíže seznámil r. 1917, odkázal čtyři díla, opery *Káťa Kabanová* a *Z mrtvého domu*, II. kvartet *Listy důvěrné* a *Zápisník zmizelého*.

⁶ Srov. dopis z 5. srpna 1932.

⁷ Podle záznamů na děkanátě filosofické fakulty z 9. srpna 1932.

⁸ Srov. dopis z 10. srpna 1932.

⁹ Úplné dohody mezi dědici bylo dosaženo v únoru 1932 a odevzdačí listinou z 2. března 1932 byly okresním soudem civilním v Brně stanoveny jednotlivé dědické podíly.

¹⁰ Výnos Janáčkovy tvorby připadl filosofické fakultě, ale s tím omezením, že doživotně náleží k užívání *Zd. Janáčkové* a za čtyři díla K. Stösslové.

¹¹ Srov. dopis z 19. srpna 1932. Dne 12. srpna 1932 přestalo Ochranné sdružení autorské formálně zastupovat Janáčková díla. K dalšímu zastupování bylo zapotřebí předložit dodatečnou odevzdačí listinu na jediného společného zástupce. To se stalo až 8. března 1933, viz dále.

¹² Srov. dopis finanční prokuratury z 23. srpna 1932.

¹³ Srov. protokol sepsaný o pozůstalosti po L. Janáčkově 7. června 1929.

¹⁴ *Stanislav Souček*, profesor filosofické fakulty, byl tehdy svolavatelem komise pro správu Janáčkových záležitostí.

¹⁵ Upouštíme na tomaté místě od výčtu děl postoupených jednotlivým nakladatelstvím. V dřívějších letech uzavřel Janáček nakladatelské smlouvy také s jinými brněnskými a pražskými nakladateli.

¹⁶ Podle Helfertova zjištění byla to díla *Deset českých církevních zpěvů* z Lehnerova mešního kancionálu, vydaných u K. Winklera, smíšený sbor *Kačena divoká*, který vyšel ve Zpěvníku pro školy střední a měšťanské, sestaveném B. Žaludem, dále *Národní tance na Moravě*, které vydal Janáček spolu s *Bakešovou* a *Běhálkovou* 1891 a 1893 vlastním nákladem v komisi K. Winklera, *Skladby pro varhany*, které vyšly vlastním nákladem v Brně, *Slezské písně*, které vydal O. Pazdírek a jejichž provozovací právo si autor ponechal, *Suita pro smyčcový orchestr*, jejíž partituru vydal O. Pazdírek. Názvy skladeb a ediční údaje, zde i v následující poznámce, byly zpřesněny a doplněny podle *Seznamu Janáčkových skladeb a úprav*, vypracovaného *Boh. Štědrněm*, Opava 1952 (separát).

¹⁷ V Helfertově seznamu je velké množství nepřesných, tehdy ještě neustálených názvů děl. Upravujeme názvy podle *Štědrněm*.

¹⁸ Šlo o dochované skladby *Adagio* pro orchestr, kantátu *Amarus*, symfonickou báseň *Balada blanická*, *Capriccio* pro klavír levou rukou s komorním orchestrem, sbor *Divím se milému*, fragment symfonické básně *Dunaj*, smíšený sbor s klavírem *Elegie na smrt dcery Olgy*, *Hospodine!*, *Idyla* pro smyčcový orchestr, *Když mne nechceš* — Helfert uvádí píseň, *Štědrněm* z dochovaného tenorového partu usuzuje na sbor —, smíšený sbor *Komáři se ženili*, *Kozáček*, mužský sbor *Láska opravdívá*, *Moravské dvojzpěvy Dvořákovy* v úpravě pro smíšený sbor s klavírem, *Mše* podle Lisztovy *Messe pour orgue*, *Na Soláni Čarták*, smíšený sbor *Naše vlajka*, mužský sbor *Nestálou lásky*, *Offertorium*, mužský sbor *Osamělá bez téchy*, operu *Osud*, kantátu *Otče náš*, smíšený sbor *Píseň v jeseni*, operu *Počátek románu*, balet *Rákos Rákoczy*, *Romance* pro housle a klavír č. IV, *Slavnostní sbor* k položení základního kamene učitelského ústavu v Brně 1877, *Slavnostní sbor* z r. 1897, *Sbor při kladení základního kamene Masarykovy university* z r. 1928, mužský sbor s dechovými nástroji *Válečná*, kantátu *Věčné evangelium*, mužský sbor *Vínek stonulý*, *Zdrávas Maria*, mužský sbor *Zpěvná duma*.

¹⁹ Janáčková díla dosahují světového ohlasu, připravují se nová vydání. V edici Janáčkův archiv, již rediguje J. Racek, vycházejí ve dvou řadách dokumenty, korespondence a theoretická díla Janáčkova.

²⁰ Moravskoslezská finanční prokuratura v Brně byla ministerstvem školství a národní osvěty pověřena k zastupování filosofické fakulty v pozůstalostním řízení.

²¹ Srov. protokol z 8. března 1933. Soud svá jednání úřední češtinou uzavírá: „Soud přikazuje dodatečně objevivší se jmění, totiž veškerá autorská práva zůst. hudební a literární tvorby, která si zůstavitel ponechal, Masarykově universitě v Brně vzhledem na vzdání se zákonných dědiců...“

²² 22. června 1935 zemřela K. Stösslová, a tak se celý skladatelský odkaz Leoše Janáčka dostává pod správu filosofické fakulty.

²³ Srov. *Přemysl Novák*, I. c.

²⁴ V písemnostech Janáčkova archivu se dochovaly kopie dopisů, a to z 1. července 1933, v němž se Ochrannému sdružení autorskému sděluje, že se v příloze zaslá 214 listků úplného seznamu Janáčkových skladeb a notářsky ověřená smlouva. V dopise z 31. října 1933 se dodatečně zasílají tři nově nalezené skladby z pozůstalosti. Mimo to se v Janáčkově archivu dochoval seznam kartotékových listků zaslanych OSA 18. června 1932. Obsahuje celkem 73 pořadových čísel.

²⁵ Cenným dokumentem pro přehled a srovnání je Soupis smluv o dílech Leoše Janáčka z 15. června 1932, který převzal děkanát filosofické fakulty jako dílčí výsledek probíhajícího pozůstalostního řízení. Soupis byl neúplný. Byl zaslán Vl. Helfertovi, jak je patrné z poznámky psané červenou tužkou. Druhý významný dokument je dopis Hudební matice Umělecké besedy z 11. března 1938 adresovaný děkanátu filosofické fakulty. V něm se rekapituluji všechny předcházející vydavatelské smlouvy a ujednání. Třetí srovnávací pomůcka je Soupis smluv o díla Leoše Janáčka, který končí rokem 1945.

²⁶ V Janáčkově archivu se dochovala kopie smlouvy a dva dopisy Universální edice Janáčkoví, vysvětlující potíže při jednání s Hudební matičí. Dohody bylo dosaženo po namáhavém jednání.

²⁷ Podle uzavřené úmlvy měl Janáček obdržet z každého prodaného a zapůjčeného materiálu 10%, z každého prodaného klavírního výtahu s textem 16%, ze všech ostatních hudebních vydání 15% krámské ceny za každý zakoupený exemplář, za české libreto 10%. Janáček se zavázal, že výlohy s pořízením klavírního výtahu sám uhradí.

²⁸ V Janáčkově archivu se dochovala kopie.

²⁹ V Janáčkově archivu se dochovala kopie. Chybí Janáčkův podpis.

³⁰ V Janáčkově archivu se dochovala kopie s neúředním ověřením, že je shodná s originálem. Prohlášení o tom podepsala *Ludmila Doubková*.

³¹ *Roman Veselý* (1879–1933), spolupracovník Leoše Janáčka, upravitel četných klavírních výtahů a také Výletů pana Broučka.

³² Janáček chtěl jistě zdůraznit jejich výjimečnost a vyjádřit tak své díky za neohrožené pracovní novátorství, s nímž uvedená tělesa přistupovala k reprodukci jeho sborů. Podle vlastnoručního dodatku mělo se při vydání části skladeb vytčených ve smlouvě ihned vyplatit skladateli nebo jeho dědicům na konto autorského honoráře 300 korun.

³³ Srov. dopis Hudební matice 4. května 1921 L. Janáčkovi.

³⁴ Srov. dopis Hudební matice z 25. června 1921 L. Janáčkovi.

³⁵ *Jiří Horák* (nar. 1884), významný český literární historik, etnograf a folklorista. Věnoval mimo jiné zvýšenou pozornost textům českých a slovenských lidových písní. Janáček si vážil jeho znalosti, a proto také v dopise z 1. května 1921 *O. Nebuškovi* odpověděl: „Co se týká textu těchto lidových balad, poukazují na jediného znalce v té věci, prof. Horáka v Praze. Při vydání požádejte ho o korekturu textů.“

³⁶ Srov. dopis Hudební matice z 25. června 1921.

³⁷ Tamtéž. *Otakar Nebuška* (1875–1952), známý hudební spisovatel a organizátor. V letech 1920–1937 organizoval a řídil nakladatelství Hudební matice Umělecké besedy v Praze.

³⁸ Srov. dopis Hudební matice L. Janáčkovi.

³⁹ V Janáčkově archivu se dochovala kopie nepodepsaná ani skladatelem, ani nakladatelstvím. Patrné bylo také opominuto, že jsou dvě verze Starodávného. Proto místo běžně známých šesti Lašských tanců bylo na počet uvedeno pouze pět.

⁴⁰ Dopis Hudební matice Leoši Janáčkovi ze 14. června 1927 potvrzuje příjem smlouvy a odvolává se na podmínky nakladatelského listu z 15. října 1924, podepsaného Janáčkem 21. října 1924.

⁴¹ Srov. dopis Hudební matice Leoši Janáčkovi z 30. května 1927.

⁴² *Václav Mikota* (nar. 1896), organizátor hudebního života, známý nakladatelský pra-

covník, dnes vedoucí hudebního oddělení Státního nakladatelství krásné literatury, hudby a umění v Praze. Jemu vřele děkuji za zasvěcené připomínky k této stati.

⁴³ *František Neumann* (1874–1929), přerovský rodák, byl dirigentem v řadě zahraničních divadel. Od roku 1919 se stal šéfem opery Státního divadla v Brně a po V. Stechovi od roku 1925 jeho ředitelem. Zasloužil se o povznesení úrovně opery a o pořádání symfonických koncertů v divadle. Za jeho éry proslulo Brno velkým počtem původních operních premiér.

⁴⁴ Provozovací práva k těmto dílům byla určena do správy Ochranného sdružení autorského v Praze, které mělo výtěžky rozdělovat mezi filosofickou fakultu a Hudební matici podle poměru určeného stanovami. Ostatní autorská práva nepřevedená na Hudební matici, zejména mechanická, filmovací, divadelní a podobná, zůstala vyhrazena filosofické fakultě.

⁴⁵ Srov. dopis filosofické fakulty Hudební matici z 11. května 1938.

⁴⁶ Blíže o tom *Př. Novák*, l. c.

⁴⁷ *Bohuslav Havránek* byl děkanem filosofické fakulty v kritickém roce 1939–1940, a i když byl poslán v listopadu 1940 na dovolenou, spravoval záležitosti fakulty, pokud toho bylo třeba, po celou dobu uzavření vysokých škol za protektorátu. Dnes je rektorem Vysoké školy ruského jazyka a literatury v Praze.

⁴⁸ Srov. dopis z 2. června 1942.

⁴⁹ Rozumí se univ. prof. *Vladimír Helfert*, který v té době byl po dočasném propuštění z nacistického vězení v nemocničním ošetřování na Vinohradech v Praze. Operaci se podrobil v květnu.

⁵⁰ Šlo o vydání mužských sborů *Válečná*, *Nestálost lásky*, *Osamělá bez tčhy*, *Víněk stonulý*, *Osudu neuděš*, *Zárlivec*, *Zpěvná duma*, *Josefský sbor*; ženských sborů *Vlčí stopa* (s průvodem klavíru); kantáty *Věčné evangelium*; smíšených sborů *Kačena divoká*, *Naše píseň*, *Píseň v jeseni*, *Na Soláni Čarták*; klavírních skladeb *Po zarostlém chodníčku* (nová řada), *Thema con variazioni* a lidových písní pro klavír s podloženým textem.

⁵¹ Srov. dopis z 16. července 1943.

⁵² Byly podepsány 5. září 1951.

⁵³ Stalo se tak 18. prosince 1929.

⁵⁴ Srov. dopis z 26. listopadu 1934.

⁵⁵ Srov. protokol o jednání.

⁵⁶ Srov. dopis z 30. listopadu 1934.

⁵⁷ Srov. dopis děkanátu Universální edici ze 4. prosince 1934.

⁵⁸ Srov. dopis z 16. prosince 1935. Odstupní honorář činil pro českou a německou versi 50.000 korun, pro anglickou a francouzskou versi dalších 50.000 korun. Srov. také původní znění smlouvy z r. 1929.

⁵⁹ Srov. dopis z 18. prosince 1935.

⁶⁰ Praha 18. dubna 1934. „Jakožto správci pozůstalosti Leoše Janáčka pokud náleží Masarykově universitě, dovoluujeme si Vám oznámiti, že se nám po mnoha obtížích, které se, jak račte věděti, vlekly vlastně již od roku 1917, podařilo najíti základ pro jednání s Universální edicí o nové vydání českého klavírního výtahu *Její pastorkyně*, jehož druhé vydání námi publikované jest vlastně rozebráno.

Doufáme, že tím vyhovujeme intencím Vaším i Masarykovy university jako dědičky práv Janáčkových. Jakmile ujednání s Universální edicí bude perfektní, předložíme Vám k podpisu obvyklou smlouvu na 10 % autorských tantiém z prodaných výtisků.

Rádi bychom, aby klavírní výtah vyšel co možno brzy po prázdninách, a prosíme Vás, abyste nám lask. oznámil, zdali Vám můžeme poslati jeden exemplář výtahu k revisi.“

⁶¹ Nová dohoda o IV. vydání klavírního výtahu *Její pastorkyně* s českým textem byla podepsána mezi Státním nakladatelstvím krásné literatury, hudby a umění a filosofickou fakultou 12. dubna 1954 v Praze.

⁶² *Václav Talich* (nar. 1883), přední český dirigent, po smrti O. Ostrčila (1935) se stal šéfem opery Národního divadla v Praze.

⁶³ Dochovala se nepodepsaná kopie dopisu ze 17. září 1942, č. 638/1942-A.

⁶⁴ Srov. dopis z 29. září 1942.

⁶⁵ Srov. dopis z 2. února 1946.

⁶⁶ Srov. dopis z 11. června 1946.

⁶⁷ Srov. kopii dopisu bez data, č. j. 2375/1946-A. Podle něho lze datovat předcházející dopis z Vídně k 1. srpnu 1946.

⁶⁸ Hodnocení Talichova zásahu do partitur Janáčkových přísluší jiné úvaze. Styk fakulty s Universální edicí však pokračoval dále. 7. března 1947 oznámila filosofická fakulta

Universální edici, že souhlasí s jejím návrhem, a přihlašuje Její pastorkyňu u Sociétés des Auteurs et Compositeurs dramatiques v Paříži.

⁶⁹ V Janáčkově archivu jsou uloženy dvě kopie nakladatelských smluv, jedna psaná, jedna předtištěná.

⁷⁰ Jde pravděpodobně o knihu Kolonia Kutejsík, jež je jedna z největších Těsnohlídkových prací a zabývá se postavami z brněnského prostředí, Její první vydání spadá k datování dopisu.

⁷¹ Tak o tom hovoří dopis ředitelství Národního divadla v Praze ze 27. dubna 1937. Zpravuje děkanát o připravovaném novém nastudování opery Příhody lišky Bystroušky a žádá o svolení k chystaným změnám a úpravám.

⁷² Ředitelství Národního divadla v Praze bylo k tomuto činu inspirováno úspěšným zájezdem operního souboru do Amsterodamu se Smetanovou operou Prodaná nevěsta.

⁷³ Srov. dopis ze 7. května 1937.

⁷⁴ Za druhé světové války se část fakultních písemností ztratila a dosud nebyla nalezena. V tisku pokračovala filipika proti Talichovým úpravám. Srov. Smetana I/1936 až 1937, str. 150.

⁷⁵ Srov. pozn. 5.

⁷⁶ Srov. dopis děkanátu finanční prokuraturě ze 17. září 1935.

⁷⁷ Smlouvu stvrzují vlastnoruční podpisy L. Janáčka a V. Štecha za ředitelství Státního divadla v Brně. Stejně tak i smlouvu na Příhody lišky Bystroušky.

⁷⁸ V Janáčkově archivu se dochoval opis smlouvy ověřený soudní kanceláří okresního soudu civilního Praha—Západ z 20. listopadu 1946.

⁷⁹ S vlastnoručními podpisy L. Janáčka a Fr. Neumanna. Smlouvy jsou již neplatné, protože nebyly splněny některé smluvní podmínky, pro něž smlouva může být zrušena.

⁸⁰ V Janáčkově archivu se však žádná smlouva nedochovala.

⁸¹ Srov. přípis děkanátu z 1. června 1948.

⁸² Srov. Česká varhanní tvorba I., Praha 1954, redigoval dr. J. Reinberger. Janáčkovy skladby na str. 32—37.

⁸³ Srov. dopis z 8. března 1948. Náklad na pořízení opisu partitury překročil částku 10.000 tehdejších korun. Autograf i opis jsou uloženy v Janáčkově archivu filosofické fakulty v Brně.

ЗАВЕЩАНИЕ ЛЕОША ЯНАЧЕКА ФИЛОСОФСКОМУ ФАКУЛЬТЕТУ

Настоящая статья является введением к работам автора о духовном завещании Леоша Яначека, о доле философского факультета на авторском праве Леоша Яначека, о Владимире Гельферте как создателе архива Яначека и о фондах им. Яначека, которые были созданы под общим названием *Завещание Леоша Яначека философскому факультету* в связи со столетием со дня рождения композитора. В введении рассматриваются прежде всего журнальные статьи, которые посвящены этой проблеме. Это работы В. Гельферта, Г. Чернушака, Яна Рацека и Т. Страковой. В первой части статьи автор дает перечень источников, приводя их архивные шифры и места хранения в архиве. В приложении — ограниченный выбор редких рукописей.

Перевод: Я. Бурияк

УЧАСТИЕ ФИЛОСОФСКОГО ФАКУЛЬТЕТА В АВТОРСКОМ ПРАВЕ ЛЕОША ЯНАЧЕКА

Разбирательство дела о наследстве Яначека после его смерти в 1928 г. происходило очень медленно и было закончено только в 1934 г. Авторское право композитора было получено философским факультетом университета им. Масарыка в Брно. На долю философского факультета выпало два обязательства: издание сочинений и сохранение первоначальной редакции произведений Яначека. Большая часть этих произведений была издана еще при жизни композитора а философский факультет продолжал издание. В 30-ых годах факультет начал свое издательское сотрудничество вместе с обществом Hudební matice Umělecké besedy в Праге и оставил, следовательно, за собой право окончательной редакции произведений Яначека. Во время второй мировой войны, когда чешские высшие учебные заведения были закрыты путем насилия, фондом этих учебных заведений заведывал в Моравии Zemský úřad в Брно. Издательская работа была сильно затруднена, но все же продолжалась, благодаря обществу Hudební matice и профессорам философского факультета, особенно благодаря проф. В. Гельферту.

Философский факультет протестовал против попыток внести изменения в произведения Яначека. Так напр. В. Талих изменил партитуру оперы „Ее падчерица“ для издания в Универсальном издательстве. Его изменения касались главным образом инструментовки. Факультет, однако, решительно защищал первоначальную редакцию К. Коваржовица, одобренную автором. Таким же образом факультет реагировал и на изменения В. Талиха в партитуре оперы „Лисичка-плутовка“.

Автор очерка разбирает дальше договоры о некоторых произведениях, главным образом об операх а также договоры о перепечатке музыкальных и литературных произведений. Этот перечень не претендует на исчерпывающую полноту — автор желал бы показать на типичных примерах моральную ответственность и широкое популярное значение этой деятельности. Так перед нами ярко и пластически выступает роль философского факультета в его стремлении бережно хранить наследство Леоша Яначека.

Перевод: *Е. В. Пухлякова*

ANTEIL DER PHILOSOPHISCHEN FAKULTÄT AM URHEBERRECHT LEOŠ JANÁČEK'S

Das nach dem Tode Leoš Janáček's (1928) eingeleitete Nachlaßverfahren hatte einen recht langsamen Verlauf und konnte erst im Jahre 1934 abgeschlossen werden. Das Urheberrecht des Komponisten fiel der philosophischen Fakultät der Brüner Universität zu. Der philosophischen Fakultät erwachsen daraus zwei wesentliche Aufgaben: für die Herausgabe der Werke Janáček's und für den Schutz der Originalfassung seiner Kompositionen Sorge zu tragen. Ein Teil der Kompositionen wurde bereits zu Janáček's Lebzeiten herausgegeben und die Ausgabe weiterer Werke wurde von der philosophischen Fakultät übernommen. In den 30er Jahren nahm sie die Edition in Gemeinschaft mit dem Verein „Hudební matice Umělecké besedy“ auf, wobei sie sich das Recht vorbehält, die Werke Janáček's einer definitiven Redaktion zu unterziehen. Als im zweiten Weltkrieg die tschechischen Hochschulen gewaltsam geschlossen wurden, wurden die Fonds derselben in Mähren von der Brüner Landesbehörde verwaltet. Die Editionsarbeit stieß auf Schwierigkeiten, konnte aber dank dem Verein „Hudební matice“ und den Professoren der philosophischen Fakultät, namentlich Vladimír Helfert, fortgesetzt werden.

Die philosophische Fakultät widersetzte sich allen Versuchen, in die Gestaltung der Janáček'schen Werke einzugreifen. So z. B. gestaltete V. Talich die Partitur der Oper „Jenufa“ für ihre Ausgabe in der Universal-Edition um; seine Eingriffe betrafen hauptsächlich die Instrumentation. Die Fakultät setzte sich jedoch kompromißlos für die Originalfassung mit dem vom Autor genehmigten und von Karel Kovařovic durchgeführten Arrangement ein. In ähnlicher Weise verwahrte sich die Fakultät entschieden gegen die Eingriffe V. Talich's in die Partitur der Oper „Das schlaue Füchlein“. Der Verfasser befaßt sich ferner mit Aufführungsverträgen einiger Werke, besonders Opern, sowie mit Abdruckverträgen von Musikstücken und literarischen Studien. Seine Aufzählung erhebt keinen Anspruch auf Vollständigkeit; der Autor will an typischen Beispielen die moralische Verantwortung dartun und die Bedeutung für breite Popularisierung der Editions-tätigkeit hervorheben. Auf diese Weise kommt plastisch und prägnant zum Ausdruck, mit welcher Sorgfalt die philosophische Fakultät das Vermächtnis Leoš Janáček's wahrte.

Übersetzt von *R. Merta, K. Krejčí*.

VERMÄCHTNIS LEOŠ JANÁČEK'S AN DIE PHILOSOPHISCHE FAKULTÄT

Der Aufsatz stellt eine Einleitung zur Studie des Verfassers über den letzten Willen Leoš Janáček's dar, über den Anteil der philosophischen Fakultät an dem Urheberrecht von Leoš Janáček, über Vladimír Helfert als Stifter des Janáček-Archivs, ferner einen Rechenschaftsbericht der Janáček'schen Fonds, die unter dem Gesamtamen *Vermächtnis von Leoš Janáček an die philosophische Fakultät* zum 100. Geburtstag des Tondichters entstanden sind. Die Einleitung behandelt hauptsächlich die Zeitschriftenaufsätze, die sich auf das gegebene Problem beziehen. Es handelt sich um die Beiträge von Vladimír Helfert, Gracián Cernušák, Jan Racek und Th. Straková. Der erste Teil ist eine Aufzählung des Quellenmaterials mit Angaben genauer Archivsignaturen und Aufbewahrungsorte. Die Beilagen führen in einer kleinen Auswahl Teile von kostbaren Handschriften an.

Übersetzt von *R. Merta*.